

Proč to musil být Masaryk?

(K pětadesátým narozeninám prezidentovým.)

Jeden vynikající český politik podal na otázku, proč se stal Masaryk presidentem, toto jednoduché vysvětlení: byl nejstarší. Velice pochybujeme, že se historie spokojí s takovým odůvodněním. Kdyby se výběr k vůdcovství národa řídil podle zápisu v matrice, byli by se roku 1918 nepochybně našli v Československu muži v tomto ohledu ještě lépe kvalifikovaní než byl Masaryk. Ale nebyli ani hledáni, a zraky všech tehdy spočinuly na proslulém emigrantu jako na jediném přirozeném vůdci nového státu. Kdykoli se po letech ohlížíme na toto rozhodnutí, shledáváme je vždycky samozřejmým a jediné správným. Ať jsme o čemkoli během oněch těžkých počátečních let pochybovali, o tomto rozhodnutí jsme nezapochybovali nikdy. Ať jsme cokoli na Masarykovi, na jeho filosofii, na jeho náboženství, na jeho jednotlivých činech kritisovali, nikdy se ani stín nejistoty nepřenesl přes naši pevnou víru, že pokud žije on, nemůže nás vést nikdo jiný, a přes naše odhodlání, vložit mu v nezlomné důvěře žezlo vlády vždy znovu do rukou. I tato víra a toto odhodlání měly ovšem své krise. Byly skupiny, které občas protestovaly proti jednomyslnému votu národa, protože se vždycky musí najít někdo nespokojený s tím, co je rozumné. I proti samému rozumu někteří lidé protestují.

Proč to tedy byl, musil být, právě Masaryk, jehož jsme si postavili v čelo?

Hledající první část odpovědi na tuto otázku, připomeňme si především nápadný rys Masarykova myšlení — jeho úsilí orientovat se historicky v současné době, uvědomit si postavení své i svého národa v toku událostí a času. V národech, jejichž život je ustálen a bezpečně uložen na základech staleté samostatnosti a civilizace, to snad není věc tak důležitá, tam mohou lidé víc myslit na sebe než na své předky, protože, myslíce na sebe, myslí zároveň na ně a jimi. To je velké pozeňné tradice. Ale v národech s nevalnou, přerušovanou tradicí a v takovém postavení, v jakém byl až do války národ náš, všecko přímo provokuje myslící lidi k zájmu o minulost, o každý zlomek formy a ustálenosti, který by mohl býti sebrán, aby dodal určitější tvářnosti současnému národnímu charakteru.

Masaryk je ve svém historickém zájmu ovšem také povzbuzován obecným rázem 19. století. Nezapomínejme, že je to věk Heglův, Comtův, Bucklův, Marxův, tedy vesměs myslitelů, pro něž historie znamenala mnoho, ba všecko. Devatenácté století ještě žije pod přímým dojmem a někdy přízrakem francouzské revoluce, pod níž zaprašťelo trámův feudální společnosti a jejíž jiskry nepřestávaly po celý věk doutnat pod popelem reakce. A tyto jiskry přeskakují z revolučního západu na trouchnivějící došky zaostalého východu, kde se feudalismus a absolutismus brání nejdéle, aby byl docela smeten teprve světovou válkou.

Tento historický proces záhy počíná pozorovat očima svých učitelů, filosofů dějin, Masaryk. Pod jejich ve-

dením si nejprve tvoří obecnou koncepci vývoje, již vystihuje hesly: od mythu k vědě, od theokracie k humanitě, od aristokracie k demokracii. Tu doplňuje v Praze, po prvním styku s praktickou politikou, studiem českých dějin a pilným sledováním života západoevropského, amerického a ruského. Masarykovy historické koncepce byly často a nepříznivě kritisovány. Ale ať jim lze v podrobnostech cokoli vytknouti, nelze popřít, že se v celku osvědčily a že nám prospěly, a to zejména v kritickém okamžiku války. Bez nich by byl Masaryk sotva tak brzy pochopil, že rozhodnutí ve válce přijde ze západu a že je tedy podle toho třeba zaříditi celou orientaci naší revoluce. Vzpomeňme si jen, jak nejasno bylo v této věci ještě na samém počátku války a v jejím průběhu, tedy už po letech masarykovské výchovy, kolik tu bylo zmatku a ilusí, nechceme-li už mluvit o letech osmdesátých. To tedy budiž první část naší odpovědi na otázku, proč to musil být Masaryk: protože on z našich vedoucích lidí nejjasněji viděl, nejrychleji se v kritické chvíli dovedl orientovat a rozhodnout. Jeho historické, sociologické a politické vědění mu v tom bylo pomůckou, jakou nikdo z ostatních politiků v takové míře a šíři nedisponoval. Připočteme-li k tomu jeho osobní vlastnosti, vrozenou aktivnost, rozhodnost, nezištnost, neomezenou ochotu sloužit věci a myšlence, máme do velké míry vysvětleno, proč tento muž vedl a vésti musil.

Kdo se jen trochu přiblížil veřejnému životu, ví, jaká je to v něm neocenitelná věc, mít několik, třeba jen docela málo, pevných zásad a ustálených názorů. Bez nich je politik o málo víc než podzimní list, jehož se zmocní kterýkoli vítr. Takovým mužem se zásadami a názory byl a jest u nás Masaryk. Jako šel za hranice s dobrým tušením, kterým směrem se má nejlépe dáti, tak se po válce vracel do vlasti s programem. „Nebyl jsem v žádné pochybnosti o tom,“ píše ve „Světové revoluci“, „jaké náš obnovený stát potřebuje politiky, a byl jsem si jist, že ve věcech zásadních a hlavních nebudu a nesmím slevovat nikomu.“ Jak velice nám bylo po převratu třeba této pevnosti! V mnoha oborech společenského života bylo tehdy dobře možno dosadit místo ‚převrat‘ slovo ‚rozvrat‘. Vydrancované zemědělství, podlomený průmysl, obyvatelstvo zeslabené nedostatkem výživy, dělnictvo utlačené vojenskou disciplínou, odbojní Němci na pokrajích státu, neustálené hranice na Slovensku, spor s Poláky, válka s Maďary, těžce se organisující armáda ze živelů nesourodých a zdemoralisovaných, hrozba komunismu, některé politické strany zcela desorientované — to byl obraz počátků našeho státu. Není to zrovna zázrak politické ukázněnosti, že jsme to všecko zvládli a překonali, zatím co okolní země jedna po druhé propadaly do anarchie, léčené potom vojenskými metodami? Jistě nám mnoho pomohlo vědomí, že jsme dosáhli samostatnosti a že máme čest, počítat se mezi státy vítězné. Ale to samo by bylo ještě nestačilo. Stát tu sice byl a většina obyvatelstva

byla pro něj. Tím však ještě nebyla vyřízena otázka, kam jej vést.

Nechťjme nikomu ubírat zásluh, ale řekněme směle, že nejvíc jasna měl v tomto zmatku zase Masaryk. To byl pevný bod, vypravují politikové; on neztratil nikdy hlavu, ani v nejtěžších situacích. Klidně analysoval, uvažoval, diskutoval. Jako zvládl svou autoritou rozmanitost názorů v emigraci, tak potom doma dovedl urovnat směsici politických stran. Klidně extrémny. Když se ukazovaly vlevo, obrátil se proti levici a šel se svými názory přímo mezi dělníky. Napsal kritickou brožuru o bolševismu, a komunisté mu nikdy nezapomněli, že vlna jejich rozmachu byla z velké části zastavena jeho přičiněním. A zase: ohlížeje se po letech na toto jeho zasažení, musíme říci, že bylo dobré. Jestli se velice nemýlíme, byli jsme až posud uchráněni fašismu také proto, že jsme neprodělali bolševismus. Ale Masaryk čelil neméně odhodlaně i extrémům, jež se ukazovaly napravo. Stačilo, že odmítl politika přijmout, a politik šel. Když národní demokracie dostala kdysi jeden ze svých občasných záchvatů radikalismu, uslyšela od něho nepřijemná slova o patologické ssedlině a, podobně jako komunisté, mu jich nikdy nezapomněla. Deputaci rozčilených demonstrantů, kteří — podobně jako rozčilení dnešní — rámusili po ulicích proti „zlořádům“, proti Němcům a židům, stručně oznámil, že nepřijel do Čech dělat presidenta proto, aby se nechal komandovat ulicí. S politiky sobě blízkými se přel, debatoval, přesvědčoval a — dával se přesvědčit. Tento učenec nikdy nepodleh sklону primitivů, dělat ze sebe zjevení nebo orakulum. Jako za profesorských let ve škole, tak nyní ve velké politice vyložil svůj názor, a vy teď o tom uvažujte nebo řekněte, co máte proti tomu. A lidé obyčejně uznali a přijali. Demokrat až do kostí, nikdy sám nezradil svého politického ideálu. Sám se ho držel, proti jiným jej hájil. Jeho politickou rukovětí byla vždycky ústava. Příklad, kterou na tento pergamen složil, byla vždycky vyplněna do písmene, třebaže on sám měl někdy mínění odchylné. Své moci, jak mu byla vymezena, nikdy nepřekročil.

Jsme zvyklí dívat se na Masaryka jako na představitele celého státu, k němuž mají stejně blízko všechny vrstvy obyvatelstva. A přece existuje teorie, která vykládá, že Masaryk je vlastně zástupcem měšťanské třídy a jejím nejvlivnějším a proto i nejnebezpečnějším politikem. Není těžko uhadnout, odkud tato teorie pochází. Je komunistická. Položili jsme jednou socialistickému politikovi, o němž víme, že se na věc dovede podívat svými očima, otázku, co soudí o této teorii, a dostalo se nám asi této odpovědi: Musili bychom si napřed říci, co je to měšťanská třída, nebo co to znamená, řekne-li se, že měšťanstvo je vůdčí třída společnosti. Kdo vedl společnost, když Masaryk vstupoval do veřejného života? Předně císař a jeho dvůr, za druhé aristokracie, která byla vedle moci politické až do války i velkou mocí hospodářskou, za třetí armáda, za čtvrté církev a za páté byrokracie. Kapitál šel z oportunismu s nimi. Vezměte tyto mocnosti jednu po druhé — proti každé z nich Masaryk bojoval. Nebyl politikem ani Staročechů ani Mladočechů, ano byl jimi nejvíce nenáviděn. České maloměsto nikdy Masaryka nestránilo. Jaký pak tedy „měšťácký“ politik? Nikoli, politik československého lidu! Celá tato teorie o měšťáckosti Masarykovy poli-

tiky se nakonec redukuje na prosté faktum, že Masaryk není komunista. Samospasitelnému mozku komunisty to ovšem stačí, aby vynesl ortel měšťáctví, protože kdo není komunista, je v jeho očích měšťák. To je celá ta teorie.

Nemůžeme než souhlasit s tímto výkladem. Zdá se nám opravdu, že na málokoho se hodí pojem měšťáka tak málo, jako na Masaryka, i když se vezme ve smyslu sebe ušlechtlejším. Jak může být měšťákem někdo, kdo byl celý život proti liberalismu, této buržoasní doktríně a kdo byl mimo to vždycky skutečným měšťákům solí v očích?

Proč to uvádíme? Abychom ukázali, že pravda je docela jinde; že Masaryk je jedním z mála našich lidí, nezátížených ani třídním ani politickým stranictvím; že vidí vždycky věc a dovede pracovat s každým, kdo je ochoten jít za týmž cílem; a že si právě pro tuto svoji objektivnost, pro schopnost myslet v rozměrech státu, světa, historie, dobyl důvěry. To není v našich složitých stranických poměrech maličkost. Také proto se stal Masaryk tak dlouholetým a oblíbeným prezidentem Československa. Muž nad stranami v nejlepším smyslu slova. A právě proto nejlepší představitel státu.

Mezi těmi, jejichž důvěry si dobyl, musíme uvést zvláště menšiny, na prvním místě největší z nich, německou. Je dobře známo, že menšiny se na něho dívají jako na muže spravedlivého. On byl z prvních, kdo si hned od počátku prozíravě uvědomoval, jaký problém a jakou odpovědnost na sebe bereme tím, že přijímáme do svých hranic tolik cizojazyčného obyvatelstva, a on také dovedl překonat pochybnosti, které se v tomto ohledu projevovaly u dohodových velmocí. Pod jeho záštitou vedly naše vlády vždycky rozumnou menšinovou politiku, která se nakonec vyplatila tím, že můžeme ukázat na spolupráci a spoluodpovědnost menšin při vedení státu. Víme, kolika útokům byl proto prezident vystaven od těch, kdo v této věci vládnou chabým rozumem a malou prozíravostí. Ale byla to jedna z těch zásadních věcí, o nichž si při návratu domů řekl, že v nich povolovat nesmí, a také nepovolil. I tady učinil dobře.

Každé posuzování lidí, říká se, má být objektivní, to jest nemá obsahovat jenom chválu, ale také kritiku. Měli bychom tedy nyní začít Masaryka kritisovat. Nuže, dejte sem jeho filosofii, jeho náboženství, jeho literární kritiku, a nepochybně najdeme mnohé, s čím nebudeme souhlasit. Ale v tomto článku jsme mluvili jen o jeho základních směrnicích politických ve vedení našeho státu, a když to znovu přehlížíme, shledáváme, že v tomto oboru nemůžeme zásadního vytknout nic. Chybil snad v tom, že šel do emigrace? Že očekával pomoc a rozhodnutí ze západu? Že byl pro neutralitu k ruské revoluci? Že organizoval armádu? Že vystoupil proti komunismu? Že podporoval lidovou politiku? Že doporučoval dobrý poměr k Německu a k domácím Němcům? Že se opěl o Francii? Že položil základ k Malé dohodě? Že byl pro demokracii? Pokud naše zkušenosti sahají, ukázaly se všechny tyto činy správnými. Všecky státu prospěly, žádný jej neoslabil. Snad je to poněkud neuspokojující se stanoviska souměrnosti, ale srovnává se to, zdá se nám, s pravdou. Proto dík za to všecko.

Zdeněk Smetáček.

p o z n á m k y

Vědeční pracovníci po 963 Kč

Koncem února konala se v Bratislavě valná hromada Svazu spolků vysokoškolských asistentů. Každému, kdo dosud jasně nevěděl o tom, v jaké hmotné bídě a za jakých žebráckých podmínek jsou nuceni žít a pracovat celá desetiletí ti, kteří mají za několik let reprezentovat vědu našeho státu, dal tento sjezd smutné informace. Protože si denní listy až na dvě či tři výjimky tohoto protestu mladé profesorské inteligence nepovšimly, vyzádali jsme si z jejich kruhů několik informací.

Jeden asistent vysokoškolského profesora, tedy sám budoucí univerzitní profesor přírodovědecké fakulty, jenž si absolvoval svých osm let středoškolských, pět let vysokoškolských, složil doktorát, napsal vědeckou práci a stojí v polovině svých minimálně osmi, ale možná že také šestnácti let asistentkých, dostává čistého platu měsíčně 963 Kč.

Jiný asistent, budoucí vysokoškolský profesor, jenž dnes již přednáší, dostává měsíčně 1340 Kč.

Mimořádný profesor Karlovy university, jehož jméno zmlouváme jen z prestiže našeho vysokého učení, jenž se habilitoval již roku 1931, požívá měsíčně 1661 Kč.

Jeden profesor přírodovědecké fakulty, autor velkého u nás vydaného vědeckého díla, dostává od státu měsíčně 1401 Kč 50 hal.

Mladý řádný profesor staroslavného učení Karlova je placen za svou práci měsíční gáží 2180 Kč.

Nedomnívejte se, že tato čísla snad představují jakési vedlejší výdělky, jakési kapesné pro učence z některého jiného titulu skvěle honorované: nikoli, to je jejich jediný příjem. Asistentu na vysoké škole, jenž pracuje na některém vědeckém ústavě, není dovoleno mít ještě jiné zaměstnání a nesmí si jinde přivydělávat, neboť práce, kterou by vynaložil jinde, se pokládá za jakoby ukradenou ústavu. Při tom platy, které tu uvádíme, nejsou nějakými křiklavými výjimkami, nýbrž jsou docela běžnými příklady gáží na vysokých školách. Až si jindy povšimneme finančního postavení řádných univerzitních profesorů, zjistíme, že tyto gáže nejsou snad jen jakousi trpkou počáteční školou našich mladých učenců v době jejich „učednických let“. Zjistíme, že po přestoupení oněch posledních překážek, které dělí vysokoškolského asistenta od mimořádného profesora a jeho opět od profesora řádného, neocitne se snad náš vědecký pracovník v nějaké zaslíbené zemi. Najdeme jména profesorů, kteří vyučují naší universitě čtyřicet let a kteří jsou, jak se vzletně říkává, ozdobou naší státní a národní vědy — jimž stát a národ platí měsíční gáží 3901 Kč. Nemá tedy náš hubený asistent důvodu k optimismu ani k radostnému očekávání budoucích tučných let: zůstane-li na některé naší staroslavné nebo i mladší universitě nejen čtyřicet let, nýbrž dokonce i dvaatřicet let, jak na ní přednáší jeden z našich nejstarších profesorů a reprezentantů naší přírodní vědy, bude mít o 1000 Kč vyšší měsíční gáží, než učenec, o němž jsme mluvili.

Vypadá tedy univerzitní kariéra po stránce hmotné takto: mladý učenec dostane na universitě při nastoupení měsíční plat 1150 Kč.

Když si dokončí osmiletou práci jako vysokoškolský asistent dostává měsíčně 1600 Kč.

Postupně zvyšování jeho gáže během osmi let je tedy dáno smělým rozpětím mezi těmito dvěma čísly 1150 a 1600.

Po tomto poněkud matematicky zabarveném úvodu je patrné, že první požadavek bratislavského sjezdu Svazu spolků vysokoškolských asistentů má zřejmě jakési oprávnění. Kdybychom chtěli míru tohoto oprávnění vyšetřovati na různých vysokých školách našeho státu, došli bychom příkladů, které by se leckomu mohly zdát přímo anekdotickými. Zjistili bychom na příklad, že jeden docent mimopražské vysoké školy je už dědečkem, a požívá stále ještě po odečtení příslušných srážek čistého měsíčního platu 1500 Kč.

Kdybyste se tázali, proč tento učenec zřejmě pokročilejšího věku zůstává stále ještě docentem a nevystoupil dosud do řady vysokoškolských profesorů, narazíte na jinou otázku. Ten postup na vysokoškolského profesora není totiž nijak závislý na tom, jak je tento docent kvalifikován vědecky, jaké má jméno jako učitel ani jaký je jeho věk. Jeho navrhuje profesorský sbor té vysoké školy, jejímž je členem. A dostane-li se třeba pro nějaké ideové rozpory do ne zcela srdečného poměru se svým profesorským sborem nebo alespoň s větš

částí jeho členů, načeká se třeba až do smrti na své navržení i na následující ministerské potvrzení.

Tato samosprávná zásada univerzitní zasahuje do kariéry mladého vědeckého pracovníka už mnohem dříve, než na přechodu ke jmenování řádným profesorem. Pokud je asistentem některého vysokého profesora, podléhá tento mladý učenec ještě jiné, ještě užší samosprávě tohoto jediného profesora. Profesor, jeho šéf, ho musí každé dva roky znovu navrhnouti, neboť žádný asistent není jmenován definitivně: může pokračovati ve své vysokoškolské dráze pouze na základě tohoto navržení svého šéfa po každých dvou dalších letech. Je snadno si představit, že při tomto postavení musí asistent ovládati umění zachovati si oddaný a naprostý obdiv svého vědeckého šéfa, že si nemůže dovolit přepych nějakého příliš samostatného mínění, podstatně se lišícího od vědeckých názorů představeného. Tu by se mohlo státi, že by po dvou letech k dalšímu navržení vysokoškolského asistenta už nedošlo, a že by mohl být okolnostmi donucen pověsiti svou vědeckou kariéru na hřebík a udělati čáru přes léta a léta své práce směřující k tomuto cíli. Neboť žádnému sluhovi nebo ústavnímu zřízenci se nemůže pro jakékoli provinění státi nic horšího, než zavedení disciplinárního řízení. Asistent vysokého učení však se nepotřebuje ani proviniti a může se po případě ocitnouti i po čtyřicet hodinách na dlažbě.

Ještě jedna překážka může přetrhnutí toto skvělé hmotné zajištění mladého vysokoškolského pracovníka: jeho opožděná habilitace. Není-li po osmi letech asistent habilitován, končí se zpravidla šťastná doba, že byl státem za svou vědeckou práci placen, a musí se smířiti s faktem, že nadále musí pracovati bezplatně. Zní to skoro bizarně: ti vysokoškolské asistenti, kteří této habilitace dosáhli, jsou nuceni dnes resolučními a memorandy putujícími od ministerstva školství do ministerstva financí, odtud do ministerstva vnitra a posléze do prezidia ministerské rady domáhati se toho, aby měli nárok alespoň na takový plat, jaký dostávají profesori středoškolské. Žadatelé této úpravy platu, jichž není v celé republice ani mnoho, vypočítali, že uskutečnění tohoto více než spravedlivého požadavku by zatížilo stát ročně obnosem 225.000 Kč.

Tato nepatrná platová reforma by odstranila aspoň tu křiklavou nespravedlnost, že mladí vysokoškolské učitelé, spoluvychovávající příští učitele středoškolské, jsou hůře placeni, než tito mladí učitelé středoškolské sami. Není to však jediná samozřejmá spravedlnost, které se musejí vysokoškolské asistenti domáhati. Nemají dosud ani nároku na tak očividné právo, jakým je započtení jejich služebních let při přechodu do jiného oboru státní služby. Stává se totiž někdy, že asistent techniky se přesvědčí o nemožnosti čistě vědecké kariéry a rozhodne se, jsa k tomu donucen hmotně, že vstoupí do služeb státních drah nebo státních pošt: zaměstnání, pro něž mladý inženýr si svou dosavadní činnost na technice získal očividně způsobilost. Stát však není toho názoru. Dříve ještě mužům vstupujícím tímto způsobem do praxe započítával cestou milosti léta jejich vědecké práce na vysoké škole do postupu. Dnes však tato léta zásadně nezapočítává, zejména ministerstva železnic a pošt se vyhýbají této povinnosti.

Situace asistenta vysoké školy, jenž třeba po osmi letech chce přejíti do některého oboru státní správy, je taková, že je dokonce přinucen k tomu, aby se dobrovolně vzdal počtu svých dosavadních služebních let, vynaložených pro téhož zaměstnavatele, pro stát.

Asistent, který opouští vysokou školu, aby přešel do jiného oboru státní služby ve svých řekněme 35 letech, je dokonce ještě v nevýhodě proti mladému čekateli dvacetiletému nebo třicetiletému, jehož stát přijímá raději, poněvadž se u něho nevyskytne nepřijemný požadavek započtení dosavadních služebních let. Proto se domáhají nyní vysokoškolské asistenti toho, aby jim při přechodu do státní služby byla zajištěna před jinými uchazeči přednost, které si zaslouží pro svou větší praxi a lepší kvalifikaci.

Postavení vysokoškolských asistentů má být ještě zhoršeno novým projektem, podle něhož i vysokoškolské asistenti mají být dříve aspiranty. Protože fluktuace v těchto místech je nepatrná a protože se leckdy stane, že ani za 3—5 let nedojde v postavení asistentů k žádné změně, může se státi, že v budoucnu bude mít vysokoškolský vědecký pracovník vyhlídku na 4 nebo 5 aspirantských let. Podle dnešních ustanovení by takový aspirant, který se později stal asistentem na vysoké škole a přešel pak na školu střední — musil si na této střední škole znovu odbyti, po druhé, svá léta aspirantská.

Tento neutěšený stav mladých vědeckých pracovníků vysokoškolských má neutěšené důsledky nejen sociální, nýbrž i vědecké a politické. Jak je možno žádati od bídně placených

vědeckých pracovníků v laboratořích, v nichž se má zakládati sláva vědy tohoto státu, tu míru idealismu, nadšení, obětavosti a odpovědnosti, které je v podobném povolání třeba? Jak je možno požadovati právě od nejnadanejších lidí, aby se zabrávali na vysoké škole do života plného hmotné bída, aby na sebe brali břemeno věcných materiálních nesnází a duševních depresí? Jak bude působiti na postavení vědy v tomto státě, jestliže ti, které mají vychovávat středškolské učitele a jejich prostřednictvím zase celou národní inteligenci, jsou deklasováni, proletarisováni?

Na tyto otázky si musejí odpověděti ti, kterým je svěřeno řízení věcí v tomto státě. Vedle důvodů sociálních a vědeckých měli by pamatovati i na politické důsledky takové nešťastné kulturní a hospodářské politiky, která se snaží dosahovati úspor ve státní správě automaticky pouze tam, kde je možno očekávati nejmenší odpor, což bývá právě u pracovníků kulturních a vědeckých. Je snad překvapující, že se právě v těchto kruzích objevuje nejpříznivější půda, v níž je možno rozsévati nespokojenost s řádem tohoto státu, v nichž se přirozeně daří propagandě politických dobrodruhů slibujících reformy a převraty? Bude-li demokracie z automatické pohodlnosti snižovati životní míru pracovníků kulturních, musí se připravit na to, že se právě u těchto pracovníků bude projevovati velmi značná ochota věřiti fašistickým slibům. Všechny fašismy začaly velice rafinovanou politikou rozdáváním slibů právě duševním a vědeckým pracovníkům a honosným jejich podporováním: jsou si dobře vědomy nesmírné propagační hodnoty, kterou zajišťuje každému státnímu systému spokojenost právě těchto kruhů. Ať si demokracie včas uvědomí toto nebezpečí i tuto povinnost.

Red.

Žluté nebezpečí

Od onoho dne svého života, kdy jsem začal chápat význam pronášených slov, setkávám se stále v nejrůznějších obměnách s pojmem „žluté nebezpečí“. Rozumí se, asijské.

Je tu však jiné žluté nebezpečí, které se na nás žene, čím dál tím více, a to nikoli z vln japonského moře, nýbrž tryská přímo z lidských srdcí. Je to žlutá závist, jež otravuje náš veřejný život a způsobuje, že velkodušnost se mění v malichernost, velkostí v titěrnost. Působením závisti se lidská duše scvrká a vyvolává neblahé sociální zjevy. Bohužel, převážná část dnešní naší politiky probíhá ve znamení závisti. Závist je zlá jako mor. Ani hloupost není tak zlá. Hloupost dělá aspoň chyby a napravování těchto chyb vede k tvůrčímu úsilí, kdežto závist vždy vrhá zpátky a velmi často nič. A je nelidská.

A žluté nebezpečí se šíří, stává se epidemií, zasahuje nejrůznější vrstvy. Kdo sleduje stesky mladých Slováků, může vidět, jak i sem byl již zasazen bacil žluté choroby. Vždyť mnohé z toho, co vyčítají Slovinci Čechům, trápí ve stejné míře i Čechy. Bez žlutých brýlí závisti musila by se jim celá věc jevit zcela jinak. Nařikají si, že státní úřady nepřijímají Slovincy; ale vždyť oni nepřijímají ani Čechy, nepřijímají vůbec mladých lidí, pokud tito nemají strýčka v nebi a tetičku na ministerstvu. Žalují trpce, že živoří. Stejně však živoří i čeští dělníci a čeští inteligenti. Konkrétních příkladů možno uvést na tisíce. Tu však nepomůže závistivě šilhání po těch druhých, šťastnějších, osočování jich, nýbrž je nutno dát všechen rozum a všechnu solidaritu dohromady, vypudit ze srdcí závist a spojenými silami se pustit do budování lepších možností a sporádanějších poměrů. Příčina netkví v Čechách nebo Slovincích, nýbrž v systému a proti němu je třeba namířit veškeren reformní nápor.

Systém je arci výtvořem lidí; jest jimi hájen a udržován, toť jisto, ale závist se tu nic nesvede. Závist spíše zaslepuje a — oslabuje. Mladí intelektuálové, kteří, jak již samo označení praví, mají vše řešit rozumem, dávají se strhovat citem a obviňují ze svého těžkého postavení právě ty, kteří usilují o pořádek a zhodnocení člověka a přikloňují se k vášnivým mluvčím, kteří slibují nápravu, jestliže se popře právo a ochrana jedince. A Slovinci nechávají se „nahuckat“ od samolibých pošetilců a zlomyslných škůdců, kteří roznocují závistivost poukazem na podřaděnost Slováků, sledují vlastně snahu o udržení hospodářského a sociálního statu quo.

Pod žluté nebezpečí patří arci i rozpor mezi mládou a starou generací. Nelze přece dost dobře tvrdit, že starí drží se ve svých místech jen proto, že k smrti nenávidějí mládou generaci. A naopak zase, byl by pošetilým ten, kdo by chtěl dokazovat, že mladí lidé jsou lenochy, kterým jde nikoli o práci,

nýbrž o gázi; (jako by starí pracovali zdarma!). Jde tu opět jen o neudržitelné poměry hospodářsko-sociální. Jestliže tyto budou náležitě vyřešeny, odpadne antagonismus starých a mladých sám od sebe.

Kdo nejvíce roznáší nákazu žlutého nebezpečí? Je to senační tisk. Rudé titulky jedněch našich novin zavínily, že tento tisk je nazýván červeným, ač ve skutečnosti by si spíše zasloužil názvu žlutý. V něm se nejvíce roznocuje závist a buď nenávisť vůči lidem slušným a zasloužilým. Je to tribuna malosti a nízkosti a její stoupenci těžce nesou všechno, co se tyčí nad průměr. Poctivost musí být v něm snižována stůj co stůj a mazanost se heroisuje. Mezi řádky se čtenářům vnucuje krédo: „Všichni kradou, každý je nepoctivý, zásluhy jsou nesmysl, moudrost je nežádoucí a všechno je podfuk. Koukejte jen na jejich příjmy, na ten klidný, příjemný a slušný život; — to je vždy podezřelé, za tím se vždycky něco skrývá. U nás je sice taškárství, ale takové bodré, upřímné a nefalšované. Ale tam — dejte si pozor! A hlavně — nemyslí se to upřímně s národem. Vidíte stále jen zvednutý ukazováček, místo, aby se, jak to děláme my, třískalo pěsti do stolu...!“

Žluté nebezpečí číhá na nás v poslední době z každého kouta a musíme se mu všemožně bránit. Jaký je nejlepší prostředek? Duševní hygiena. Čistota myšlenek a citů. Dnes je tím více naléhavější, oč tíživěji na nás doléhají těžké hospodářské poměry. V nouzi jsou lidské ctnosti vždy více vydány nebezpečí pokoušení všeho druhu. Chudoba vyvolává hádky a závist. Žena, která neví co dát dětem k večeři, je vždy spíše nakloněna pohádat se s mužem, který podrážděn vědomím vlastní bezmocnosti je již beztak ochoten rozbít celý svět. Ký div, že se svými siláckými výkony začne u ženy, jež vyčítkami míru jeho trpělivosti navršila. A tak jedna běda plodí druhou, zlo vzrůstá a se šíří, žluté nebezpečí napadá stále nové oběti.

Edvard Maška.

Co s Henleinem?

Víc a víc se přetřásá otázka, co počít s Henleinovou Heimatfrontou, zdali ji registrovat či neregistrovat — bude-li na to vydán zákon — nebo zdali rozpustit či nerozpustit. Měnění je posud rozděleno. Jedna část našich politiků, ta, která je víc napravo, se pokouší ještě vyřešit věc smírně a prostředkovat. Druhá část, levější, se kloní pod dojmem přitěžujících zpráv z německých oblastí k rozpuštění.

Nepochybujeme, že vláda, která jistě má informace nejlepší, učiní, co bude v zájmu státu. Zejména je třeba zabránit všemu druhu morálního teroru, jež henleinovští agitátoři obracejí na německé obchodníky a j. Je nutno se pečlivě postarat o to, aby nikdo nemusel mít obav proto, že se hlásí k straně státu věrně. Právní řád a veřejná bezpečnost v ohledu hmotném i morálním musí být důsledně zachovávány.

Čtli bychom však upozornit na to, že otázku nerozřešíme žádným policejním opatřením. To je jen odklad řešení. Nikak nelze se světa sprovodit fakt, že v našich hranicích žije určitý počet nacionalistických Němců, jejichž smýšlení je příznivo Hitlerovi. Jestli tito lidé dříve říkali své organizaci nacionálně socialistická nebo nacionalistická strana a jestli jí dnes říkají Sudetendeutsche Heimatfront, to na věci samé, na existenci lidí tohoto smýšlení, nic nemění. S tím se musíme nějak poradit. Měli bychom si položit otázku, co jsme posud udělali, a to nikoli na policejních opatřeních, nýbrž na pokusech, získat tyto lidi pro náš stát. Slyším ovšem homerický smích našich vlastenců, kteří jsou toho názoru, že je nejlepší nedělat docela nic, ale to mne nezmylí. Zdá se mi, že jsme ty německé lidi nechali samy sobě — jistě nejhorší politika, kterou lze dělat. Bylo snad uspořádáno přednáškové turné několika vynikajících českých politiků nebo učenců po německých městech? Bylo našim Němcům soustavně a hned po říšském převratu vykládáno: Hitler chce to a to, my chceme to a to, posuďte to a dejte nám za pravdu? Bylo něco podniknuto na záchranu tamního průmyslu? Byly tam ve větším měřítku zahájeny veřejné práce? A také indiskrétní otázku: kolik našich politiků umí německy do té míry, aby mohlo promluvit k německému shromáždění a diskutovat s jeho účastníky? Jak jsme se přičinili, aby idea našeho státu — neboť aspoň to naši realpolitikové snad laskavě připustí, že taková idea vskutku jest — byla propagována rozhlasem? Na Henleinově hnutí se musí změřit síla státní idey československé se silou idey pangermánské. Utíkat od tohoto měření znamená nevěřit v sebe a v to, o čem říkáme, že je to pravda, skládat už napřed zbraně a tedy prohrávat.

Z. S.

Umění se rozejít

Jednou z dobrých vlastností v politickém životě jest schopnost odejít včas. Tato vlastnost a schopnost jest, nebo není dána jednotlivcům a podle toho to pak dopadá a vypadá. Ale jest ještě jedna dobrá vlastnost, jejíž nedostatek cítíme velmi často v našem v politickém životě. Ukazuje to velmi jasné případ poslance Slavička, kterého předsednictvo národní socialistické strany vyloučilo ze strany. Nedávno ještě v tisku této strany — při jeho jubileu — jsme četli velmi vřelá slova o Slavičkovi, slova o tom, jak patří k těm myšlenkově pružným lidem, kteří neustrnou na jedné myšlenkové linii. Ale záhy po té čteme v „Českém Slově“ o tom, že posl. Slaviček ve schůzi živnostenské strany sice dovedl kritisovat nepěkně svoji stranu, ale sám pro živnostenský stav už dlouho nehnul prstem. Ve „Večerním Českém Slově“ jest pak uváděn případ posl. Slavička jako typický případ, na kterém lze prokázat, že pro některé lidi jediným smyslem a účelem veškeré politické činnosti není bezpochyby nic jiného, než poslancecký mandát.

Tedy rozchod velmi zlý. Není sporu o tom, že Slaviček, který složil mandát, vstoupí do živnostenské strany, která s ním půjde do voleb a bude ukazovati: podívejte se, tu máte svědka, který vám dosvědčí, že socialistické strany nemají pochopení pro živnostenský a obchodnický stav, a že jedinou spásou živnostníků a obchodníků jest samostatná politická strana. Vedle živnostenské strany sotva se najde někdo, kdo bude soudit o Slavičkovi příznivě. Odejít ze strany — těsně před volbami a přejít do strany jiné — vystupovat pak jako svědek proti straně, v níž člověk zesešdivěl, to shledají snad správným příslušníci strany p. Najmana, ale nikdo jiný. Postavit se proti své straně v době, kdy se chystá k volbám, to jest věc, kterou sotva kdo shledá správnou. Jistě málokomu se bude líbit rovněž postup tisku strany, který před několika dny Slavička chválil a záhy poté ho líčil jako člověka, který už nic nedělal, který byl zralý k odchodu, ne-li k vyhazovu. To jest to u tajované zlo politických stran. Strany potlačují zdravou kritiku ve svých řadách: jest řada případů, které v politických stranách by se hladce a lehce likvidovaly za stavu zrodu, kdyby strany si více všimaly hlasů vnitřní kritiky. Strany přehnalý význam kázně stranické. Každý jiný hlas považují za vzpouru proti straně. Každý hlas proti X. Y., považují za útok proti straně, čímž se stane, že řada případů, které bylo by možno vyřídití hladce, řeší se pak obtížně a dlouze. Slaviček se nedovedl rozejít se svou stranou. A strana se nedovedla rozejít s ním.

Jinak si počínali sociální demokraté, v nedávném případě Koudelkové. Strana nehodila kamenem za svým poslancem, a Koudelka, který přišel o mandát, nehodil kamenem tam, kde se rozhodlo o jeho mandátu; řekl, aby jeho lidé se nedali jeho případem mylit a zůstali věrni dále straně.

Jest někdy otázka, jsou-li nějaké společné zájmy a zásady, které by měly pojití různé politické strany. Jednou z nich by byla takováto věc: společný odpor proti těm, kteří přes noc předsedají. Ať jsou to poslanci nebo novináři. Předsedlá-li někdo příliš rychle jednou, není vyloučeno, že předsedlá i po druhé a po třetí.

V. Gutwirth.

Co dělá průmysl

Slyšeli jsme v poslední době mnoho projevů shodujících se v tom, že jest nutna plánovitá úprava našeho hospodářství. Některé z těchto projevů — na př. řeč ministra Hodzí v Bratislavě — se obracely na adresu průmyslu, kterému domlouvají, že i on se musí rozhodnouti pro nutnost plánovitého hospodářství. Ze strany průmyslu není až dosud slyšet nic jiného, než odmítání. Zčásti jest pochopitelné, ale právě jen zčásti. Každá plánovitá úprava žádá si oběti na té či oné straně. Jest přirozeno, že se brání ten, kdo by musil oběti přinést, ale jest věci průmyslového celku, aby nejednal jako onen pacient, který se vyhýbá ostrému řezu jen proto, že by to mnoho bolelo. Průmysl tedy odmítá myšlenku plánovitého hospodářství. Ale až dosud jsme neslyšeli od t. zv. kapitánů našeho průmyslu, že by vyslovili něco, co by se podobalo plánu, co by naznačovalo, že náš průmysl má vyznačenu před sebou cestu, kterou chce jít, aby se — pokud je to v jeho silách — dostal z krise. To jest také nevýhoda našeho průmyslu proti zemědělství. Není tísňeno jen politickou silou strany republikánské, ale i tím, že zemědělství má zhruba ujasněny svoje hospodářské směrnice. Náš průmysl téměř vše vsadil na kartu politickou a to na kartu „národního sjednocení“. Slyšíme velmi často v poslední době posl. Hodáče. Jest to mluvčí našeho průmyslu. Ale v jeho projevech ne-najdeme ničeho, co by svědčilo o tom, že náš průmysl má

nějaký větší hospodářský program. Tu jest také příčina, proč část průmyslu vážně pochybuje, že „národní sjednocení“ bude s to — i když bude ochotno (a o tom není sporu) — hájiti jeho zájmy. To jest také příčina, proč republikánská strana rozšiřuje svůj zájem i na průmysl, pokud již není pod střechou republikánské strany. Jistě mnozí z těchto průmyslníků mají své pochybnosti o tom, do jaké míry strana zemědělská může hájiti zájmy průmyslu. Ale není tu mnoho možností si vybírat. Příbráním posl. Stříbrného získala národní demokracie agitačně. Průmyslníci však mají mnoho důvodů se ptáti, zda omlazení národní demokracie lidmi posl. Stříbrného posílí tuto stranu v schopnosti hájiti zájmy průmyslu. „Národní sjednocení“ může nějaký čas žít v neprogramovosti. Ale může žít průmysl bez hospodářského programu? V „Národních listech“ se vede ostrá kampaň proti republikánské straně. Nebylo by však takového zájmu republikánské strany o průmysl, kdyby tato strana nevytvořila a nevyčítala, že „národní sjednocení“ vytvořilo situaci, které by bylo škoda nevyužít.

V. G.

Totalita — a co to ve skutečnosti znamená

Stoupenci totalitního principu svůdnými barvami kreslí, jak to bude jednou krásné: nebude hádajících se politických stran, nebude jednotlivých stavovských skupin, které by šly proti sobě, ale bude krásný soulad, smírná dohoda, pokoj všem. V režimu, který naplní totalitní princip, bude pokojně žít dělník vedle podnikatele, živnostník vedle úředníka, kněz vedle vědeckého pracovníka. Tento princip byl uplatněn v Třetí říši. Není tak daleko od nás, ta říše, abychom nemohli poznati, jak vyřešila poměr podnikatele a dělníka, práce a kapitálu, zaměstnavatele a zaměstnance. Nezvyšila reálný důchod pracujících. To jí však nutno přiznati, že odstranila třetí plochy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Nikoli však tak, že by odstranila vše, co by rušilo poměr zaměstnavatele a zaměstnance, nýbrž prostě tak, že pracující zbavila všech práv a postavila se na stranu podnikatelů. Třetí říše odstranila sociální konflikty prostě tím, že je zakázala. Sociální choroby společnosti neřešila tím, že by šla na kořen bolesti; přelepila otevřenou ránu lacinou náplastí. Požadavky dělnictva vyřídila tím, že je zakázala uplatňovat. Tím se také vysvětluje, proč nejvíce sympatií má totalitní princip, stavovský řád v kruzích velkého podnikání a velkých bank. Tím se také vysvětluje, proč totalitní princip jest v rozporu s demokracií. Demokracie stále se rozvíjející musí vésti k rozšíření práv pracujících. Rozšíření práv lidu znamená oslabení práv hospodářsky silných. Proto hospodářsky silní jsou nadšeni totalitním principem. Jeho uplatnění znamená návrat do časů před zavedením všeobecného hlasovacího práva, kdy měl politickou moc jen ten, kdo měl hospodářskou moc. Ti, kteří chtějí uplatnit totalitní princip, nechťají nic jiného, než aby politickou moc měli jen hospodářsky silní. Stoupenci totalitního principu v praxi neřeší jednotlivé otázky hospodářské a sociální pod zorným úhlem prospěchu celku, ale pod zorným úhlem skupiny, která nechce ztratiti své hospodářské nadprávi. Totalitní princip jest politickým šídítkem. Boj proti politickým stranám není bojem jen proti politickým stranám. Jest to boj proti demokracii, jejímž jsou politické strany instrumenty. Není proto náhodou, sympatisovali u nás německý průmysl s Henleinem: německý průmysl dobře ví, s kým má sympatisovati.

V. G.

Máte děti?

Čteme velmi často, že náš národ by měl mítí více dětí; v poslední době pak užívá se velmi často argumentu brannosti. Nedalo by mnoho práce dokázati, že o nutnosti mítí více dětí píší buď staří mládenci nebo lidé, kteří mají jedno dítě. V poslední době se ukazuje na to, že státní zaměstnanci mají málo dětí; čímž má do jejich řad býti řízena výtka, že nekonají dosti dobře svoji povinnost vůči státu.

Máme málo dětí? Nedávno bylo vypočteno, kolik jest u nás dětí, kterým se nedostává existenčního minima, t. j. základní stravy, oděvu. Každý učitel z pražského předměstí by mohl vyprávěti o bídě dětí na pražské periferii. A jsou kraje, kde je ještě hůře. Jsou kraje, kde děti kousek chleba považují za lahůdku, a o kostce cukru se jim zdá jen ve snu. Na III. dělnické Olympiadě byly děti, které velkou hranatou buchtu nesly v rukou s pocitý snad slavnostnějšími, než staří jednotlivci svůj rudý prapor. Máme tisíce dětí, které trpí podvýživou, nedostatkem základní stravy, šatů a prádla. Tvrdí-li se, že máme málo dětí, mohli bychom stejně tvrditi: máme tisíce dětí, o které se nedovedeme dostatečně postarati.

politika

Hubert Ripka:

Polská politika — jaká vlastně je

Co o nás píší.

Koncem minulého roku se zdálo, že se zmirňuje kampaň polského vládního tisku proti nám. Od 10. ledna byla však znovu zesílena. Záměrně byly vyvolány vzpomínky na neblahé těšínské události, které se odehrály před patnácti lety. Na manifestaci polských legionářů v Těšíně byl vznesen požadavek nového plebiscitu. „Nowiny Śląskie“ vzpomínaly 23. února takto „příchodu Čechů“ na Těšínsko:

„Jedni přišli úlisně jako kočky, jiní drze a bezohledně. Přišli vítězové nikoli dobytého, nýbrž ukradeného kraje. S nimi přitáhlo mnoho zkrachovaných ultračechů s německými jmény. Po nich přišli ostatní. Všichni ti přivandrovalci dostali dobře placená místa, i když byli nekvalifikovaní a dohromady nic nedělali. Jejich pravým úkolem bylo namluviti polským dělníkům, že nejsou žádnými Poláky. Léta mýjela, a Češi se nemohli pochlibit, že si získali polský lid. Nenáviděli jsme renegáty a štítili se jich. Čechy, upřímně řečeno, nikdy jsme neuznávali za rovnoprávné v polském kraji. V hloubi duše byli jsme přesvědčeni, že existující hranice jest jen prozatímní, že trestající boží ruka záhy nás vysvobodí z prokletého tohoto zla.“

Týž list psal 9. února:

„Česká politika nikdy k nikomu nebyla upřímná; kdo by mohl míti nějaký prospěch z takového spojení? Češi jsou mizerové, jimž je třeba dát přes hlavu, a Poláci jim také dají co proto, až bude plebiscit za Olší. Nejnověji Češi zase dostali přes hlavu: Francouzi s Angličany ze strachu před Hitlerem se dohodli ve vzduchu, Litvinova odstřelili, a Češi, kteří se již radovali a do celého světa hlásali, že s bolševiky dohromady mají 200 milionů obyvatel, probudili se ze sna, vidí, že z toho nic nebude, že mohou zase počítat jen na svých ubohých 6 milionů. Dobře jim tak, mizerům!“

Katovická „Polska Zachodnia“ 26. února v parodii naší státní hymny píše, že Češi zmocnili se území, která nejsou česká: Slovenska, Spiše, Oravy, Podkarpatska, Moravy, Těšínského Slezska; „Čech cizí krade, je tedy lupič.“ V jiném polském listě četli jsme, že „Češi jednají podle, hanebně.“ „Illustrowany Kuryer Codzienny“ z 3. února psal o pobytu Komenského v Lešně a vylíčil ho proti historické pravdě jako zuřivého nepřítele Poláků. „Komenský prý lhal vědomě a účelně, očerňuje Polsko a Poláky před celou západní Evropou; bylo to sprosté, úmyslné nactiutrahčství.“

Hlasy oficiální.

Uvedené citáty mohly by být odbývány jako projevy „rozčileného, neodpovědného tisku“; jde ovšem o listy, podporující politiku vlády a vládního bloku. Lze však uvést projevy lidí „odpovědnějších“. Právě byla vydána kniha divisního generála na odpočinku F. K. Latinika o těšínských bojích r. 1919. Toho roku Latinik velel polským oddílům na Těšínsku. Rukopis byl předložen šéfu generálního štábu ke schválení, a ten svolil, aby byl uveřejněn v soukromém nákladu. Je zajímavé, že rukopis byl hotov již r. 1925. Vydán byl teprve nyní. V r. 1925 byl poměr polsko-československý dobrý; uveřejnění knihy ostře protičeskoslovenské nepokládalo se za vhodné. Nyní oficiální činitelé vydání připustili. Latinik dokazuje, že Češi využili nejobtížnější situace, v jaké bylo Polsko v červenci 1920 (za války s bolšev-

Bylo by dobře, aby bylo více odvahy podívat se na kloub věci. Žádný sebe lépe psaný úvodník, plný nářku nad nedostatkem dětí, nezrodí ani jedno dítě. Věc má své kořeny hospodářské. Většina má málo dětí proto, že na ně nemá. Mít děti, to je dnes luxus. Luxus, který si nemohou dovolat ani ti, kteří by rádi měli dítě. Možná říci, že smysl pro dítě roste. Nikdy nebylo tolik tatínek, vezoucích kočárky, vyprávějících s nadšením o svých dětech, jako v dnešní době. Počet těch, kteří by mohli mít děti a kteří je nemají, není tak velký, jak se často má za to. A tyto lidi bychom mohli hledat právě ve vrstvách, jejichž orgány píší o vlastenecké povinnosti: mít děti. Určitá část buržoasie zbohatla po převratu; s tím přišla touha: využít se. A na této cestě děti překážejí. Jsou to právě buržoasní vrstvy, které třetí dítě považují za neštěstí, a které ohruňují nosíček nad počtem dětí v dělnických rodinách. Právě v těchto vlasteneckých vrstvách žena, která má tři děti, jest považována buď za nešikovnou nebo hloupou.

Důchod největší části národa není takový, aby poskytoval dostatečných prostředků k výživě dětí. V praxi dává se přednost lidem bezdětným. Jsou lidé, jimž dětský pláč je nepřijemný, a proto hledají zaměstnance bezdětné. Rozhoduje tu další důvod: k bezdětným zaměstnancům není potřeba mít tolik „sociálních“ ohledů. Vyhodit otce rodiny by „bolelo“. Stačí si prohlédnout inseráty denních listů, v nichž „bezdětní manželé“ mají přece jen větší vyhlídku na to, že najdou zaměstnání, než manželé s dětmi.

V dnešním hospodářském systému volání po zvýšené populaci dozní bez účinku. V. G.

Spravedlivý plat?

Nedávno se hodně psalo o vysokém platu, který má posl. Hodač ve Svazu průmyslníků. — Po delší době pokusily se „Národní listy“ o obranu; řekli si, že nejlepší obranou jest útok, a uvedly několik čísel, která vyjadřují platy lidí z druhého politického břehu.

Nutno říci, že v této hádce o to, kdo má více, jsou socialistické strany v nevhodě. Velmi často agitovaly vysokými platy, aniž přísně a přesně rozlišovaly, že i vysoký plat může být spravedlivý. Čímž se stalo, že socialističtí příslušníci velmi často se zlobili na vysoké platy svých lidí a to i tehdy, když tyto platy byly spravedlivé. Kádr socialistických stran tvoří malí lidé; jsou to z většiny lidé, jejichž důchod nejde přes 1000 Kč měsíčně. Tito lidé na platy od 50.000 Kč nahoru — abychom uvedli nějaké číslo — dívají se zcela jinak, než lidé z vrstev, kde platy, které činí několik tisíc Kč měsíčně, jsou běžné. Socialistické strany si zbytečně zavíraly za sebou dvířka. Nedovedly dosti jasně vyložit, že základním měřítkem výšky mzdy a platů nemůže být jen absolutní výška, ale jeho spravedlivost, jeho zaslouženost. Jest tu ovšem těžká otázka: jak zjistiti, zda ten či onen plat jest spravedlivý? Jak zjistiti, zda je zasloužen ten či onen plat, i když dělá slušnou řádku tisíců, která se míhá před očima toho, který jest odkázán na podporu v nezaměstnanosti, nebo — v lepším případě — přinese v pátek nebo v sobotu domů 150—220 Kč?

Pokud jde o vysoké platy v sociálních institucích, bylo by možno ukázat na to, že tyto vysoké platy se platí i za souhlasu zástupců podnikatelů, národních demokratů, jejichž vliv v sociálním pojištění stačil by jistě na to, aby vysoké platy byly upraveny na míru spravedlivou. Mohli bychom ukázat, že nejsou to jen socialisté, ale i nesocialisté, kteří v těchto institucích mají vysoké platy. Ale to bychom chodili stále okolo. Je-li pravda, že ředitel bratrské pokladny v Mor. Ostravě má měsíčně 14 tisíc Kč, další 2 tisíce příbytečného, auto atd., pak nutno říci, že tento plat je zbytečně velký, a bylo by zejména věcí socialistů, aby se postarali o jeho snížení na míru spravedlivou. Podobné platy ve vedení Ústřední sociální pojišťovny — jsou-li cifry uvedené Národními listy správné — měly by být upraveny směrem dolů. Agenda sociálního pojištění není přece tak složitá, abychom se musili v platech v ústřední sociální pojišťovně nebezpečně blížit 200.000 Kč. Kolik státních úředníků, jejichž rukama prochází agenda velmi odpovědná, má přes 100 tisíc příjmů? Není potřeba srážeti tyto platy na úroveň platů státních zaměstnanců, ale jest potřeba najít takovou výši platů, která by byla spravedlivá. Na této věci v prvé řadě mají zájem socialisté. Neboť tato kampaň jest jen článkem v řetězu agitace proti sociálnímu pojištění a sociálně ochraně pracujících vůbec, a není v zájmu socialistů, aby přivíráním očí tuto kampaň umožňovali. V. Gutwirth.

viky) a vynutilo si na velmocích řešení těšínské otázky ve svůj prospěch. „Křivdy a rány,“ píše, „které Polsko utrpělo na svém zdravém těle, měly by mu býti výstrahou do budoucna a posílí Poláky v naději, že sjednocení všech Poláků a jejich mateřské země jest toliko otázkou času.“ Nemyslí při tom jen na Poláky na Těšínsku, nýbrž i na Poláky v slovenských okresích čackém, oravském a spišském (jen v čackém okrese žije prý 36.000 Poláků); soudí, že „poněvadž severozápadní část Uher nikdy nepatřila do státu českého, bylo by spravedlivé, aby část Slovenska, obývaná Poláky, navrátila se k Polsku“.

Uvedeme hlas jiného „odpovědnějšího“ činitele. Poslanec vládního bloku Miedziński, který je šéfredaktorem vládní „Gazety Polské“, prohlásil v parlamentní rozpravě o výkladu ministra Becka 1. února, že

„s polskou menšinou v Československu jest hůře než s Poláky v Německu, poněvadž tu není stanoviska vzájemnosti, když v Polsku neexistuje česká menšina. ... Ve chvíli, kdy jsme byli spoutáni na ruku i na nohu svými boji na jiných místech, onen stát (Československo) přesilou a lstí „upravil si“ hranici s námi.“

Takové je mínění nejen polských vládních listů, nýbrž i vládních politiků, a právě těch, kteří vyslovují otevřeně, co oficiální politika jen naznačuje. Ostatně polská diplomacie — zcela ve smyslu výkladu Miedzińskiego — argumentuje, že jsme dosáhli Těšínska „nepravidelným způsobem“; a vynikající polský diplomat, který se těší zvláštní důvěře Pilsudského a varšavského zahraničního úřadu, vykládá, že by spor mezi námi a Polskem byl hladce vyřízen, kdybychom Polsku vrátili dva těšínské okresy. Za těchto okolností není divu, že Varšava se zdráhá vyhovět určitě vyjádřenému našemu přání, aby odvolala pověstného pana Malhomma z Moravské Ostravy, kterému naše vláda odepřela dát diplomatické exekvatur.

Není pochybnosti: polská kampaň, vedená proti nám od ledna minulého roku, kdy zároveň byl podepsán pakt polsko-německý, je záměrně vedena a řízena oficiální polskou politikou.

Nejen proti nám, nýbrž i proti Malé dohodě.

Nejotevřeněji a nejútočněji vystupuje polská politika proti Československu. Ale stejně málo přátelsky chová se k Rumunsku. Jsou dostatečně známy polské pokusy, aby bylo podvráceno postavení ministra Titulesca. Polský vyslanec v Bukurešti neváhal vměšovat se přímo do vnitřních rumunských věcí. S polské strany byla podněcována rumunská fašistická Železná garda, podporovaná vydatně říšskoněmeckými národními socialisty. (Zaslouží pozornosti, že někteří polští činitelé v Praze mají rovněž zvláštní sympatie k fašisujícím stranám a skupinám československým; není nevhodno upozornit, že právě zatčený Miloš Maixner ve svých listech projevoval nadšení pro polskou politiku a divoce napadal zahraniční politiku naši!) Rumunský tisk — podobně jako náš — chová se stále velmi zdržlivě. Přes to je nucen vyslovit se občas určitěji. Přední bukureštský list „Adeverul“ napsal 27. února:

„Politika Polska je od několika let v mnoha ohledech velmi záhadná — zejména k dosavadním polským spojenčům. Záhadnost polské zahraniční politiky počala od okamžiku, kdy se ujal jejího řízení plukovník Beck.“

List připomíná dále polské činy, namířené proti Francii, proti Malé dohodě, sblížení Polska s Německem

a Maďarskem, a končí: „Všechny rysy nové polské zahraniční politiky staví ji do světla, které je neslučitelné se základnou, na které byla sjednána spojenecká smlouva mezi Rumunskem a Polskem.“ Bývalý státní podtajemník ministerstva zahraničí Grigone Gafencu, který do nedávna měl pochybnosti o těsnější spolupráci se sovětským Ruskem a zastával se „přirozeného spojení“ Rumunska s Polskem, napsal 21. února ve svém listě „Argus“:

„Dnes se všeobecně šeptá, že aliance Rumunska s Polskem nefunguje normálně. Říká se, že Polsko, podněcované Německem, nechce mír a že osnuje pletichy a spiknutí proti sovětskému Rusku. Co má dělat za této situace Rumunsko? Rumunsko přirozeně musí zůstat věrno své mírové politice. Odmítá jakékoli dobrodružství, jakoukoli válku. Kdo chce válku, nemůže být rumunským spojencem. Cílem spolupráce polsko-rumunské bylo vždy zabezpečení míru se sovětským Ruskem.“

Gafencu žádá, aby se vyjasnily otázky, znepokojující poměr polsko-rumunský.

Polská akce proti Jugoslávii.

Není lepší ani poměr jihoslovansko-polský. I v něm podstatná změna nastala minulého roku. Do té doby Polsko pokoušelo se rozsáhlou a nákladnou propagandou získat sympatie Jihoslovanů a zvýšit svůj vliv na Balkáně. Zdálo se, že by rádo zaujalo na Balkáně podobné postavení, jaké tam kdysi mělo Rusko. Bylo příznačno, že v této jeho propagandě stále zřejměji ozývaly se tóny protičeskoslovenské a protifrancouzské. Před rokem — po únorových bouřích v Paříži — polští agenti přesvědčovali Jihoslovanů, že Francie dostává se na šikmou plochu vnitřní rozervanosti a že bude vyřazena z mezinárodní politiky jako aktivní činitel (pracovali tak ovšem i jinde, a vyjadřovali jen mínění rozhodujících polských činitelů, které úvaha o nezadržitelném úpadku Francie hnala ke sblížení s Německem). V srpnu minulého roku — bylo to po nacistickém puči v Rakousku — slyšel jsem v Záhřebě, že Poláci nabádají Jihoslovanů, aby, následující jejich příkladu, sblížili se s Německem; dokazovali jim, že anšlus bude proveden, a že je tudíž vhodnější, aby se s ním včas smířili, a to tím spíše, že Německo bude pak tím ochotněji podporovat je proti Itálii. Pracovali tak v pozoruhodně shodě s agenty německými, kteří Jihoslovanům namlouvali, že budou-li souhlasit s anšlusem, Němci jim vrátí slovinské části Korutan. Čtu nyní v rumunském tisku potvrzení tehdejších svých informací, které se namnoze zdály téměř neuvěřitelné. „Adeverul“ v citovaném už článku napsal:

„V Jugoslávii polská diplomacie snažila se v té době (v minulém roce) vyprovokovat změnu v dosavadní orientaci tohoto státu a způsobit jeho přiklonění k Německu. Jugoslavie měla být pomocí Polska zejména získána pro anšlus Rakouska k Německu.“

Zároveň však s těmito manévry daly se jiné polské pletichy, které se dotýkaly přímo jihoslovanské jednoty. Někteří polští agenti podněcovali — ve shodě s činiteli maďarskými i italskými — katolické Charváty proti pravoslavným Srbům, chtějíce je lákat vidinou mocného katolického bloku polsko-maďarsko-charvátsko-italského, k němuž podle potřeby a konstelace připojovali také Rakousko. V Bělehradě pozorně si všímali těchto machinací, a vím od nejpřednějších jihoslovanských činitelů, že jich nepodceňovali. V dvojaké své hře Poláci nemohli dobře v Jugoslávii pokračovat, když po marseilleském atentátu zřejmě jevíli sklon ujmát se

Maďarů. V Bělehradě působilo nejtrapnějším dojmem, že den po pohřbu krále Alexandra, který ostatně, jak bezpečně vím, pozorně sledoval polskou politiku, Varšava okázale vítala maďarského ministerského předsedu Gömböse. Jihoslovanský tisk prudce protestoval proti této polské netaktosti, jihoslovanská veřejnost varšavské uvítání Gömböse pojímala jako hrubě urážlivou provokaci. Varšavská politika bez ohledu na to pokračovala v okázalém bratření s Maďary.

Když se jednalo o marseilleském atentátu ve Společnosti Národů, Poláci zřejmě se snažili pomáhat Maďarům. Pokusili se vznést obžalobu proti Československu, že přechovává a podporuje politické útočníky, zejména ukrajinské. Jejich chování v Ženevě vyvolávalo tím větší údiv, když se srovnávalo se stanoviskem Itálie: ta, jak bylo patrné, snažila se působit na Maďary, aby se mírnili, a prostředkovat mezi nimi a Malou dohodou. Maďarský tisk se žádostiučiněním zaznamenával, jak přátelsky se k Maďarsku chová Polsko v této aféře. Nedávno — 16. února — diskutovalo se o ní ve vilenském „Spolku přátel Maďarska“. Hrabě Marjan Plater srovnával marseilleský atentát se sarajevským a dospěl k závěru: „Zavraždění krále Alexandra mimovolně dělá dojem, jako by tu byla zasáhla dějinná Nemesis.“ Známy maďarofil, rektor vilenské university Zdziechowski, prohlásil při té příležitosti:

„Jugoslavie ve svém pobouření ztratila vnitřní rovnováhu, celou vinu (za marseilleský atentát) svalovala na Maďarsko. Minuly již měsíce, ale nenávist stále řádí. Vysvětluje se to hromadnou srbskou autosugescí, kterou podněcovali Češi a snad i Francouzové. Bylo třeba vybití na někom pobouření, potrestati domnělého viníka, poznati rozkoš msty; byli tedy napadeni Maďaři, kteří jakožto odzbrojený národ nebudou schopni branného odporu a kterých nikdo se neujme. (Toto chování Jihoslovanů) sluší vysvětlovat primitivností mladého národa, který nemá za sebou tradici staleté kultury (jako Maďaři), a proto jest bezuzdně impulsivní ve svých citech. Nepřítel jest mu totéž, co zločinec, stojí mimo právo, netřeba s ním míti slitování.“

Z toho, co jsme uvedli, zřetelně se objevuje, že polská politika obrátila se od minulého roku nejen — jak se často mylně u nás soudí — proti Československu, nýbrž i proti druhým dvěma malodohodovým zemím, stejně jako proti Francii. Nepřátelské podjetí Polska proti nám odlišuje se od jeho stanoviska k ostatním našim spojencům jen prudkostí a otevřeností. Nevyplývalo z nějakého konkrétního sporu polsko-československého, nýbrž z celkové jeho nové zahraničně politické orientace, určené do veliké míry paktem a sblížením s Německem.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Naše hospodářství na prahu roku 1935

Československo má zvláštní politicko-geografickou polohu a zvláštní utváření národního hospodářství, takže na ně působí všechny události ve světě, nechť se odehrávají na jakkoli vzdáleném místě a nechť se zdá, že nás nemusí zajímat. Jsme vzdáleni tisíc kilo-

metrů od moře, jsme státem čistě vnitrozemským, který zdědil po rozpadnutí se monarchii většinu průmyslu, v některých oborech, jako na příklad v textilu, zdrcující většinu a byl odkázán proto na vysoký export. Při tom je pozoruhodné, že důsledky událostí ve světě začínají u nás pravidlem působiti o něco později a také o něco později pomíjejí jejich účinky než v ostatních státech našeho druhu. Tato všeobecná pozorování je třeba míti na mysli při následujících úvahách.

U nás bylo téměř nejhůře.

Světová krise u nás začala působiti v plné síle teprve na počátku roku 1932, a pohled na mapky exportu, které byly zařaděny do předchozích kapitol, poučoval nás, že jsme byli v jejím středisku. Se Španělskem, Irskem, Lotyšskem a našimi sousedy Maďarskem a Rakouskem máme to smutné privilegium, že jsme ztratili 72—73 procent všeho našeho vývozu z roku 1929. U nás nastal rychlejší a hlubší úpadek, než činil světový průměr. Žádný jiný stát v Evropě kromě ostatních pěti jmenovaných nespadol do hospodářské krise tak hluboko, což u nás vzhledem k daleko většímu procentu národní výroby, jež bylo vyváženo, značilo ještě hlubší krizi než v těchto státech. Rozumí se, že se při tom zmenšil také objem průmyslové výroby, v některých oborech až na třetinu, ale v průměru asi o polovinu. Nyní ovšem je situace opětně o něco lepší, ztráta nečiní ani 30 procent naší průmyslové produkce z roku 1929. O tom se však později zmíníme důkladněji.

Před rokem na prvním místě v počtu nezaměstnaných byla Amerika s 10.7 miliony, pak Německo s 3.1 milionu, Anglie s 2.2 milionu a potom hned Československo se 700.000 nezaměstnaných. Byli jsme tedy co do absolutních čísel počtu nezaměstnaných na čtvrtém místě. Když uvážíme, že Anglie má třikrát tolik obyvatel jako naše republika, Německo čtyřikrát a americká unie osmkrát, můžeme si spočítat, jak těžká to byla nezaměstnanost. Z počtu obyvatelstva bylo v Americe nezaměstnáno 8.7%, v Německu 4.9%, v Anglii 4.8% a u nás 4.6%. Rakousko v tomto případě nás předbíhá a staví nás na páté místo, protože 5.7% rakouského obyvatelstva bylo před rokem bez práce. Uváží-li se celkový počet pracovních sil, bylo z nich bez práce v Americe 28.2%, v Rakousku 15.4%, v Německu 14.2%, v Itálii 14.1% a v Československu 14%. Řadu uzavírala Francie s 2.5% celkového počtu pracovních sil bez zaměstnání. Jak vidět, nechť se data o nezaměstnanosti počítala tak či onak, stále jsme byli v počtu nezaměstnaných ve světovém měřítku na čtvrtém nebo v nejlepším případě na pátém místě. Za dobu trvání krise ztratilo naše dělnictvo namzdách až dosud asi 15 miliard Kč. Veškeré veřejné zadlužení u nás převýšilo 150 miliard Kč.

Kolik jsme dohonili.

Dna krise jsme dosáhli teprve roku 1933, ačkoliv ve světovém průměru nastal naprostou rozhodností obrátklejšímu již od poloviny r. 1932. U nás opoždění proti světovému vývoji činilo asi tři čtvrti roku. Také zlepšování, které u nás konečně nastalo, mělo

volnější průběh, než křivka světového zotavování. Podle indexu Maiwaldova klesla průmyslová výroba u nás v nejhorším roce našem, 1933, na 61% výroby z r. 1928. Jde ovšem o průměr celé průmyslové výroby, rozumí se, že u některých oborů byly poklesy i pod polovinu, u některých zase byly menší. V létě uplynulého roku toto číslo stoupl o deset bodů, na 71, takže jsme dohnali asi jednu pětinu průmyslového výrobního poklesu. Do konce roku se projevila čtvrtá vlna v konjunkturálním zlepšování, což mělo za následek mírné ochabnutí pod 70.

Československo tedy v objemu průmyslové výroby vyrovnalo asi 20% svého celkového poklesu v průmyslové produkci. Avšak ve světovém průměru byl vývoj podstatně příznivější než u nás. V červenci 1934 světová průmyslová výroba dosáhla již čísla 89, zatím co naše průmyslová výroba 71, takže o plných 18%, čili opět o jednu pětinu jsme se opozdili za světovým zotavovacím vývojem. Ještě jiné srovnání nás poučuje o tom, jak jsme v krizi padli hlouběji než byl světový průměr a jak při zotavování jsme nedošli tak vysoko, jak světový průměr. Jak jsme již řekli, zotavování se děje ve vlnách, takže přes základní zlepšovací tendence stalo se již čtyřikrát, že po několika měsících vzestupu nastane opětné oslabení, třebaže nikoliv pod nejnižší předcházející bod. To však je třeba mít na paměti při srovnávání čísel, jinak by se porovnání zdálo chaotické. Nejnižší bod světové průmyslové výroby činil 71% výroby z roku 1928, nejnižší bod naší průmyslové výroby 61%. Byli jsme tedy o 10% hůře postiženi než svět v průměru. Nejvyšší bod světové průmyslové výroby, v květnu 1934 (rozumí se nejvyšší bod v zotavovacím procesu po roce 1928) činil 94% výroby z roku 1928, nejvyšší bod československé průmyslové výroby 73%. Opětne jsme o celou pětinu pozadu za světem, počítáme-li průměry. Avšak postavíme-li výrobu průmyslovou z roku 1929 rovnou 100, klesla roku 1930 na 89, o rok později na 81, roku 1932 na 64 a v nejhorším roce, 1933, na pouhých 60. Loni však opětne stoupla na 67, tedy proti předloňsku o 12%.

Všeobecný závěr tudíž zní, že naše průmyslová výroba co do množství vyrovnala již téměř třetinu svého krisového poklesu, avšak světová průmyslová výroba — bez Spojených států — vyrovnala čtyři pětiny průměrného poklesu průmyslové výroby.

Pokles našeho obchodu.

Tak vypadá na prahu pátého roku krise stav naší průmyslové výroby v nejhrubších rysech. Obrátme se nyní k prozkoumání situace obchodně politické, obychom viděli, zda se rovněž od nejhoršího poklesu poněkud zlepšila.

Roku 1920 činil obrat našeho zahraničního obchodu — vývoz a dovoz dohromady 52.4 miliardy Kč. Roku 1929, nejlepšího roce konjunktury, činil 40.5 miliardy Kč ve méně podstatně zhodnocené a můžeme ho považovat za vyšší než byl těsně po

válce. Roku 1933, pro nás nejhorším rokem hospodářské krise, poklesl obrat našeho zahraničního obchodu na 11.7 miliardy Kč. Dovoz činil 6.4 miliardy Kč, kdežto roku 1933 činil 5.8 miliardy Kč. Vývoz činil 7.3 miliardy Kč, v roce 1933 pouze 5.9 miliardy Kč. Obchodně politické aktivum, tedy rozdíl mezi vývozem a dovozem činil loni 890 milionů Kč, předloni 21 milionů Kč. Obrat tedy stoupl s 11.7 miliardy Kč na 13.7 miliardy Kč, právě o dvě miliardy Kč. Při tom vývoz průmyslových výrobků za loňský rok proti předloňskému stoupl o 26.4%, vývoz surovin o 31.3%, dovoz surovin stoupl o 18.8% a dovoz průmyslových výrobků se zvýšil o 13.9%. O zlepšení tedy není možno vůbec pochybovat. Celkové zlepšení naší obchodní bilance roku 1934 proti předloňsku činí 20%.

Nyní přiměřme tato data světovému vývoji, který ovšem známe úplně jen za první tři čtvrtiny roku 1934. Uvedeme proto jenom data za první polovinu roku 1934, jež jsou známa všechna a která zcela postačí k podání obrazu, jenž se však v náš prospěch za celý rok 1934 zlepšil, protože náš vývoz se podstatně zvýšil v druhé polovině uplynulého roku. V prvním pololetí 1932 činil světový vývoz, počítán ve zlatých dolarech, 6.692 milionů, evropský vývoz 3.330 milionů, československý vývoz 92 milionů. Roku 1933 za stejné období první poloviny roku činil světový vývoz 5.409 milionů zlatých dolarů, evropský vývoz 2.843 milionů a československý 67 milionů. Roku 1934 opětne za první pololetí činil světový vývoz 5.290 milionů zlatých dolarů, evropský vývoz 2.722 milionů a československý 79 milionů. Jak je vidět světový a evropský vývoz v posledním roce poklesl, náš vývoz se však zvýšil.

Připomeňme však při této příležitosti, že toto zlepšení československého vývozu je pro nás vysoce potřebné, neboť roku 1928 činil náš podíl na světovém obchodu 1.92%, kdežto roku 1933 klesl na 1.49%. To znamená, že jsme z našeho podílu na světovém obchodu ztratili plných 22%, čili téměř čtvrtinu. I když se tedy celkový objem světového obchodu tak strašlivě zmenšil, ztratili jsem i v tomto zmenšeném světovém obchodu čtvrtinu našeho obchodu, který jsme měli před sedmi lety. Proto musíme alespoň tento úbytek se snažit ze všech sil vyrovnat. Je z toho vidět, že vina je především na našich průmyslnících, na našich velkoobchodnících a na našich exportérech, protože jsme ztratili více, než ztratili jiní při stejně těžkých podmínkách. Nedovedeme-li venku čelit cizině, nemůže se vůbec spoléhat na náš vývoz ani v dnešní oslabené podobě, kdy sotva jedna pětina naší celostátní výroby se vyzáží.

Nezaměstnanost

klesla v prosinci u srovnání s rokem 1933 o něco méně než o jednu desetinu, na 752.328 osob, proti 779.987 osobám v prosinci r. 1933, kdežto rok předtím, r. 1932, jsme měli 746.311 nezaměstnaných, roku 1931 jen 486.363, roku 1930 pouze 239.564 a roku 1929, v roce nejvyšší konjunktury, 52.809. Když položíme rok 1928 rovný 100, činí dnes u nás počet nemocensky pojištěných asi o čtvrtinu méně. Tu je vidět, co bylo vyřaděno lidí ze stálého povolání.

S vývozem a průmyslovou výrobou souvisí doprava.

Na jejím rozsahu je vidět, jak se daří národnímu hospodářství. Nuže, nákladní doprava při základu 1925 až 1928 rovném 100, klesla v r. 1933 na 70, pak se během roku zvýšila postupně až na 77 a v uplynulém roce dosáhla 78, dnes je snad ještě o něco málo vyšší. Počet přistavených vagonů Čs. státních drah činil roku 1929 zhruba 6.4 milionů vagonů, z čehož na interní potřebu dopravní, tedy na dopravu uvnitř hranic republiky, připadalo 5.8 milionů vagonů. Roku 1930 poklesl počet přistavených vagonů na 5.9, roku 1931 ještě dále klesl na 5.8, o rok později na 4.7, předloni na 4.2 milionů. Loni po prvé opět stoupl na 4.5, z čehož na interní dopravu připadá 4.1. To znamená, že počet přistavených vagonů stoupl proti r. 1933 loni o 5.5%, v interní dopravě o 4.5%.

S tím souvisí výroba surové oceli v Československu, která roku 1922 sice činila 2.1 milionů tun, ale roku 1933 jen 747.000 tun. Avšak roku 1934 opět stoupla na 973.000 tun. Zlepšení je naprosto patrné a nepopíratelné. Také těžba uhlí mírně stoupla, proti předloňsku o 6%, proti r. 1933 jen o 1%.

Snažili jsme se analyzovat situaci docela jasně, přístupným způsobem a užívali jsme výhradně úředních dat, pokud šlo o naše poměry a dat Mezinárodního úřadu práce, mezinárodních statistických institucí a uznaných ústavů, pokud šlo o zahraniční věci. Náš úmysl byl objektivně zkoumat hospodářskou situaci Československa na prahu roku 1935. Nemělo by smyslu lhát si do kapsy. Nuže, takto vypadá situace za rok 1934 u srovnání s rokem 1933;

Průmyslová výroba v Československu se zvýšila o	12%.
Odběr průmyslových surovin stoupl o	11%.
Vývoz Československé republiky stoupl o	20%.
Počet přistavených vagonů pro republiku stoupl o	4.5%.
Počet vagonů pro vyvážené zboží stoupl o	5.5%.
Nezaměstnanost poklesla o	8%.
Možno tedy zhruba říci, že roku 1934 se naše celková hospodářská situace zlepšila proti roku 1933 o	10—12%.

Zbývá vysvětlit obrovský počet nezaměstnaných, který by klesl jistě více, kdyby toto poněkud hrubé měřítko platilo všeobecně, namítne se patrně u těch, kteří toto zlepšení nepocítují a jichž je převážná většina. Rozumí se, že zlepšení o jednu desetinu není velké. Má však zásadní význam, že se dostavilo a že trvá. Věnujeme jeden článek důkazu na základě úředních dat tomu, jak u nás se rozmáhá stále více a více racionalisace a vědecké řízení práce a ukážeme, jaké tisíce lidí vyhání ze zaměstnání. Naznačili jsme na tomto místě již jednou, že asi čtvrt milionu lidí pozbylo racionalisací trvale práci, i při objemu produkce z roku 1929, který se ovšem tak brzy nenavrátí.

Česká povaha je podivná. Jsou čeští lidé, kteří nesnáší optimismus a hrabou se úmyslně v chmurných úvahách, i když objektivní zkoumání potvrzuje, že

se situace zlepšuje. Tito lidé dokonce roztrpčeně károu každého, kdo si dá práci, aby hospodářské zlepšení, byť malé a u jednotlivce dosud nepocíitelné, postavil před oči všech. Nedáme se však žádnými frázemi vlasteneckých žurnálů zradit z touhy po hledání pravdy jak v politice, tak v hospodářství. Neboť bez optimismu, důvěry, práce a energie by nestálo za to žít.

Poctivost dat, kterých jsme užili při zkoumání naší hospodářské situace a při porovnání poměrů v cizině, je povzneseno nad veškerou pochybnost. Manipulace, které jsme s nimi podnikli, jsou prostižké a každý je může opakovati a početní výsledky přezkoušeti. Necht se tedy profesionální pesimisté tváří jakkoliv a necht toto konstatování frázové oposici „národního sjednocení“ a komunistické jakkoliv se nehodí do krámu, je nicméně pravdivé: naše hospodářská situace se v uplynulém roce surčitostí zlepšila. Zlepšení nemá velký rozsah, avšak je to zřejmý základ k dalšímu postupnému zlepšování. Za neúčasti národní demokracie ve vládě se přece jen podařilo uskutečniti několik zásadních zásahů do hospodářské politiky a bude-li dnešní koalice mít rozum, odvahu a energii opatřiti všem našim obyvatelům práci, je cesta pro ni otevřena.

Bilance uplynulého roku politicky je pro Československo příznivá. Zachovali jsme v našem státě klid a pořádek, uchovali jsme demokratický parlamentarismus, který je jedinou státní formou, v níž může žít kulturní člověk dvacátého století. Nastalo rozumné sblížení mezi socialisty a agrárníky, které může vrcholiti ve společný hospodářský program a může vytvořiti blok dosti silný, aby měl všechny předpoklady k přestavbě našeho národního hospodářství. Hospodářsky jsme dosáhli prvního jasného a nepopíratelného zlepšení, stojíme opět o jeden schod blíže k zotavení.

Mnoho nyní závisí na politickém a hospodářském vedení státu. Základní politický i hospodářský předpoklad, klid a moc, jsou k dispozici. Na prahu roku 1935 stojíme tedy s jistými nadějemi.

literatura a umění

Ilja Erenburg:

O surrealistech

Tento článek jedná sice o surrealistech pařížských, přes to je však možno i u nás jej čísti s porozuměním, poněvadž, jak známo, surrealisté pařížští jsou vzory a učitelé našich.

Ve starém Chaplinově filmu „Pařížanka“ je malebná, ačkoliv trochu nechutná epizoda. Hrdina přijde do restaurace a objedná si zvěřinu. Není to obyčejný jedlík, nýbrž jemný gastronom, a zvěřinu žádá pouze v tom případě, je-li opravdu prohnílá. Odchází do kuchyně, aby se přesvědčil, zdali bažant dostatečně páchne. Bažanti pro podobné milovníky se věšejí za krk. Když krk uhnije a bažant spadne, teprve tenkrát se hodí péci. Kuchař i pomocníci si ucpávají nos: ani profesionální povinnost není s to překonat pocit ošklivosti. Gastronom však je šťasten; chtivě vdechuje zápach hnijícího masa, jako by měl před sebou kyticí konvalinek.

Nevím, mám-li pařížské surrealisty přirovnat k bažantům pověšeným za krk nebo k vynalézavým kuchařům. Nevím,

jsou-li to lidé nemocní nebo pouze vynalézaví. Jedno však je jisté: že jsou labužníky. Jsou to lidé majetní: kniha básní René Crevella na „císařském japonském papíře“ stojí 300 franků, kniha básní Péreta dokonce 500 franků.

Časopis surrealistů má fosforovou obálku, jež ve tmě září. Je ovšem těžko vysvětlit, proč časopis se má prohlížet potmě, ale vždyť přec není o nic lehčí dokázat, že shnilý bažant je chutnější než čerstvý. To je věcí vkusu a také psychiatrie. Mladí lidé se nazývají surrealisty, to jest cititeli nadreálného světa. Je docela možné, že v tomto světě vládnou zvláštní mravy. Kdo ví, zdali vedle shnilého bažanta duše nepotřebuje fosforové obálky? Časopis v divoké obálce se jmenuje „Surrealismus ve službách revoluce“. Pařížští snobi mají rádi nejen coctaily a pohlavní zvrácenosti, ale i „revoluci“. Surrealisté horlivě citují Marxe, Hegela i Lenina a ujišťují svoje polorozumné čtenáře, že „slouží revoluci“. Při tom dokazují, že revoluci slouží pouze oni. Ti fosforičtí mladíci, zaujatí teorií onanie a filosofií exhibicionismu, dělají ze sebe žárivé ochránce revoluční nesmiřitelnosti a proletářské čistoty.

André Gide vystoupil na komunistickém meetingu, a ti, kteří podlízavě naslouchali jeho slovům, hned začali otravovat mužného spisovatele. Surrealisté jsou proti A. Gideovi i pobouřeni: je pro ně málo revolučním. Básník Péret, tentýž, jehož knihy na „císařském“ papíře stojí 500 franků, věnoval A. Gideovi báseň — tak obyčejně píší výrostci po stěnách pařížských záchodů. Uvedu nejpitvořnější verše z ní:

Pan soudruh Gide
si praví, že je čas vystavit
na ukázkou svoje břicho
jako rudý prapor.
Ano, pane soudruhu Gide,
dostanete srp i kladivo:
srp — do břicha
a kladivo sníte!

Fosforičtí nestoudníci jsou nespokojeni Sovětským svazem. Jeden z nich píše: „Z SSSR vane vítr kretenismu.“ Co je to ten „kretenismus“? Je vidět, že revoluční mládenci neuznávají práce. Jsou pro Hegela, pro Marxe i pro revoluci, ale s prací naprosto nesohlasí. Mají svá zaměstnání. Na příklad studují pederastii a sny. Jsou pobouřeni: „Jak je možno se nadchnout děláním kastrolů?“ Udělat něco sami ovšem nejsou schopni. Jeden horlivě projídá dědictví, druhý ženino věno. Jsou stálými hosty amerických barů a fanatiky lenosti. Sovětský svaz je pobuřuje proto, že tam lidé pracují — to je ten „vítr kretenismu“. Totéž nedochůdce, jež se rozčiluje na „vítr“, přiznává dostatečně otevřeně:

„Mnohem více mne pobouřil film „Cesta do života“. Rozhněval jsem se na ty mladé... (následovalo slovo nemožné pro tisk), pro něž je práce jediným cílem, jediným smyslem života, jimž lechtá uniforma průvodčího, a kteří, přicházejíce do nevěstince, kde jsou při nejmenším těla a písně, nedovedou nic jiného, než se vrhnout s křikem na ženy a ve zběsilosti přerušit zářivá slova, jež bych rád přijal za svůj program: „Zde se pije a líbají děvčata.““

Jejich program je jasný: po citátech z Marxe vývěsní štít veřejného domu. Přehlízejí výrobu kastrolů a kuchyňského náčiní. Což není jedno, v jaké nádobě kuchař připravuje prohnílé bažanty? Chtějí jen pít, zpívat a líbat děvčata. Je to dosti obsáhlý program, ale není v něm ještě ničeho nadreálného. Tak se baví desítky tisíc lidí určité třídy.

Fosforeční mladíci jsou ovšem také ctižádostiví. Neustále se snaží udělat skandál, o němž by se mluvilo na všech křižovatkách. Jsou to neuznaní geniové a nešťastní nadrevolucionáři. Co mají dělat? Je ovšem možno jít na dělnickou demonstraci. Ale dělníky rozhánějí policisté a ti mají gumové obušky. Bojí to a pak to nemá lesku: kdo by mluvil o nějakých

nezaměstnaných?... Revoluci ti pánové chápou po svém: revoluce je reklama. Začali nestoudnými slovy. Svoje publikace horlivě plní spíše slovy hovorovými nežli slovy hodícími se pro tisk. Jsou to slova, pojmenovávající různé části lidského těla. Ovšem, francouzská policie je neobyčejně liberální, pokud se týká ošklivých slov. Nikomu nenapadne konfiskovat fosforečnou pornografii.

Od terminologie přejdeme k filosofii. Surrealisté se trochu hloupě přiznávají, že jejich programem je líbat děvčata. Chytřejší chápou, že s tím daleko nedojdou. Děvčata jsou pro ně jen — oportunismus. Zdůrazňují jiný program: onanii, pederastii, fetišismu, exhibicionismu, dokonce prznění zvířat. Ale v Paříži je i tím těžko někoho udivit. Tehdy reálno se stává nadreálnem, na pomoc přichází špatně pochopený Freud a obyčejné zvrhlosti jsou pokrývány rouchem dvojnásobné nepochopitelnosti a tajemnosti. Zajisté, že mezi surrealisty jsou skutečně duševně nemocní lidé. Ale většina jich duševní nemoc simuluje, pokládajíc ji za jedinou známku geniálnosti v letošním roce. Hle uniforma, která lichotí jejich ješitnosti: ne oblek průvodčího, ale svěrací kazajka.

Jeden z této veselé společnosti zabývá se studiem surrealistického obrazu na skle. Začíná matematickými formulami a pak hlubokomyslně poznamenává: „Zahaluji se hlubinou své ubohosti, kterou jim poskytuje zrcadlo, aby je dovedlo k onanistickým halucinacím.“ Jiný pracuje jako sadista. Svoji stať nazval: „Aktuálnost markýze de Sade“. Ujišťuje, že všichni lidé jsou sadisté. Praví: „Možná, že ti, kteří netrpí tím, co věda oficiálně nazývá neřestí, budou zítra pokládáni za nemocné.“ Třetí kreslí celou kolekci nepochopitelných předmětů nejvíce podobných ovčímú výmetu a dává tomu takový název: „Nové psycho-atmosféricko-anamorfické předměty.“ Čtvrtý píše dlouhou stať o tom, proč kupuje olejové barvy:

„Chtěl jsem kdysi malovat. Moji přátelé mi však vytýkali, že celý čas si s barvami hraji. Lehce jsem smáchl tubu, vytlačil jsem barvu a rozmazoval ji... Brzy se mi to stalo vášní. V lůžku před spánkem jsem bral tuby a číchal jsem k nim... Musím se přiznat, že jsem cítil silnou chuť barvy sníst. Zvláště mne vzrušoval žlutý kadmík, kobalt a rumělka.“

Milovník tub po přečtení surrealistických knih pochopil hluboký význam své zábavy: „To, že jsem s hrdostí ukazoval všem dvě velké tuby, dokazuje, že jsem se oddával symbolickému exhibicionismu, tím více, že totéž jsem prováděl dokonce v pařížských ulicích.“

Tito bažanti jsou opravdu shnilí. Zdržovati se při nich stojí jen za to, že pochopíme, jak se baví francouzští básníci za našich ne právě klidných dnů. Při tom se mezi nimi setkáváme se jmény básníků, kteří ještě před několika lety psali opravdové verše: André Breton a Paul Eluard. Zdá se jim, že je urážlivě pro básníky býti nadšen klempířskou prací. Nemohou pochopit, že ty „kastroly“ pro sovětské básníky jsou jen jedním z materiálních forem ohromného úsilí země, jež, jako každá velká vášeň, nemůže nechat srdce lhostejným. Surrealisté pohrdají hrubou všedností. Mají mnoho času, vypijí mnoho coctailů, užívají mnoho japonského papíru. Chtějí také vážně pracovat. Vypisují ankety pro „iracionální proniknutí v podstatu věcí“.

Anketa č. 1. Skleněné štěně. Otázky: „Je štěně nakloněno lásce? Který filosofický systém vyznává? Kterého je pohlaví? Na kterou část ženského těla byste je položili? A byla-li by žena mrtva? Jakého zločinu je schopno?“ A. Breton ujišťuje, že štěně je ženského pohlaví, ale Eluard tvrdí, že je pohlaví mužského. Lásky je schopno. Pokud se týká filosofického systému — není shody: každý chce vymyslet něco chytřejšího — Hegel, Kant, Herakleitos. V otázce, kam

štěně položit, dávají přednost nestoudným částem živých i mrtvých osob. Štěně je schopno mnohých zločinů od kapsářství až k vampirismu.

Po štěněti přistupují básníci ke kousku sametu. Otázky: „Kterým jazykem mluví samet? Jeho povolání? Jaké zvrácenosti je schopen?“ Po úvahách přicházejí básníci k závěru, že samet je polyglot. Jeden mu připisuje jazyk irský, druhý bulharský. Povolání sametu vzbuzuje spory — samet se zabývá prostitucí, přípravou voňavek, pasáctvím, mučednictvím sekretářské práce a jiným. Vědecká činnost pokračuje. Básníci strašně vážně se ptají navzájem: „V kterém místě určitého obrazu byste nejraději onanovali?“ Od zeměpisu přecházejí k historii. Z klobouku vytahují číslice. Je vytažen rok 409. Začínají zkoumat, jaký byl život v r. 409 po Kristu. Kolik, na příklad, tehdy bylo v Paříži obyvatelů? Jeden praví 1857. Druhý se hádá: všeho všudy jen 3 lidé. Pak, vrátivše se ke svému oblíbenému problému, se ptají: „Jak se r. 409 seznamovali muži s ženami?“ Mínění se rozcházejí. Surrealista bez fantasmie odpovídá: „Rozevírali deštník se slovy: „Madame, bude teď pršet.“ Surrealista, plný heroismu, vidí pravěký život jinak: „Vyhazovali je do výše a pak je nesli pod paži.“

K těmto cvičením podávají surrealisté vysvětlení: „Vedli jsme ankety s maximální vážností a bez myšlenky na jejich otištění.“ O těchto posledních slovech musíme však pochybovat: ti pánové i svým způsobem chrápu při spaní, aby nějak vzbudili pozornost. Kdo ví, není-li jim samým oškliko z těch tub a štěňat. Ale pamatují na svoje určení — chtějí být těmi nejsmradlavějšími bažanty pro nejvzácnější znalce. Což, každý dělá, co může. Paříž je velké město a jsou v něm nejrůznější zaměstnání. Našlo-li se zaměstnání pro kousek sametu, našlo se i pro vybrané básníky. Při tom všem dovedou nazývat svůj časopisek „Surrealismus ve službách revoluce“. Nevíte, co dělají, když mluví o skleněných štěňatech? Dovolte: slouží revoluci! Surrealisté vědí, že „postrašit buržou“ je teď těžko. Se sametem a tubami se nevystačí. Proto nestydatě přerušují svá cvičení citáty z Lenina. Ale měšťák není tak naivní. Ví, že ti fosforeční bažanti nejsou nebezpeční. Co se týká dělníků — ti nechtou veršů na japonském papíře a časopisů ve šprýmovných obálkách. A kdyby náhodou uviděli ty publikace s jejich oplzlými slovy a štítlivostí k práci, bez rozmyšlení by „služebníky revoluce“ přiřadili k obyčejným pouličním pepíkům.

Od Arthura Rimbauda, jenž psal geniální verše a jenž se bil za Komunu, až k těmto ubohým zvrhlíkům uplynulo šedesát let, celý život jedné třídy, celý osud velké kultury!

(Z „Literaturnoj gazety“ přel. Jar. Teichmann.)

Otto Rád1:

Filmové hvězdy z kalamáře

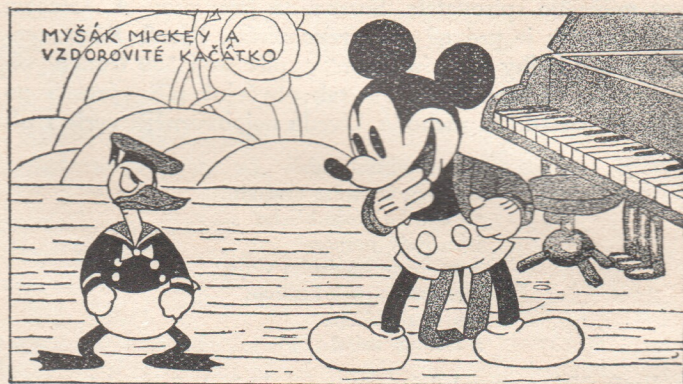
Kreslený film na vrcholu.

Jakmile byla pohyblivým stínům němého filmu vložena do úst slova, přestal film býti přeludem. Laterna magica přestala býti magickou: reprodukovala už jen fotografie osob, které mezi sebou vedly logické a pořádané hovory. Normální mluvený film už v sobě nemá nic kouzelného a brzy ho přestanete vnímat jako zázrak: stane se samozřejmý, jako je pro nás telefon. Vynálezem dialogových filmů byly vynalezeny i civilní filmy.

Němý film nebyl naprosto civilní, nebyl ani zdaleka realistický. Zachovával si snovost i tehdy, kdy děje byly docela naturalistické. Stroheimův „Svatební pochod“ je děsivým

přeludem, i když líčí naturalistický řeznický krámek. Chaplinovy realistické příběhy jsou legendami, i když líčí útrapy tuláka nebo psí život nezaměstnaného. Jakmile zbavíme skutečnost zvuku, proměníme ji ve fantasma. Nafilmuje zblízka pohled na cválající jezdce a reprodukuje mikrofonem dusot kopyt, supění nozder, praskání písku: je to reportáž z derby. Promítnete tentýž obraz na plátno za naprostého ticha, bez jakéhokoli zvuku, němý. Vidíte před sebou pojednou jezdce z Apokalypsy. Po přeludnosti, neskutečnosti, po snovosti němého filmu se stýskalo všem těm návštěvníkům, kteří si nedovedli ani jasně vysvětliti, proč nyní už nejsou při mluvených filmech tak spokojeni, jako bývali při němých. Stýská se jim po h á d k á c h.

Byla to revolta fantasmie proti banalitě mluvicí fotografie. Když se krátké kreslené filmy začaly těšiti z daleko větších úspěchů, než sebe krásnější filmy hrané. Byla to touha po neskutečnosti, která právě v době největšího zrealističení filmu přidaným zvukem dala ožiti docela novým světům. Světům, v nichž nakreslené a pohyblivé figurky začaly prožívat dobrodružství neznámá a nečekaná, v nichž ožili hrdinové Ezopových bajek,

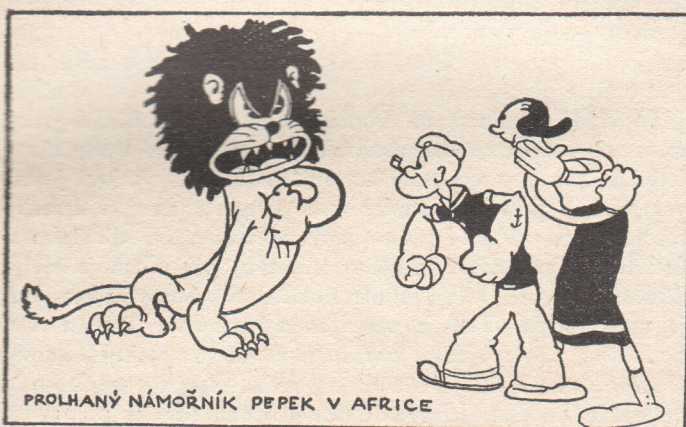
v nichž šibalský myšáček Micky začal vyhrávat nad všelijakými nesnáze svého lineárního mikrokosmu, v němž mu začala pomáhati v nejrozhodnějších chvílích myška Minnie. Ožily nové světy a přišli na svět noví a noví tvorové. Koko, šašek z kalamáře, se seznámil s nejpůvabnější ze všech dívek, milováníhodnou Betty Boopovou, která nemá o nic méně sex-appealu než její starší kolegyně Marlena. A prohaný námořník Pepek se svou nerozlučnou dýmčičkou a kotvami vytetovanými na mohutných zápěstích začal vypravovati pestré příběhy oněch čtyřiceti let, kdy jako mořská krysa křižoval oceány a dostal se do leckterých světadílů dosavadnímu zeměpisu neznámých.

Jak se to dělá.

Není divu, že se kreslené filmy, zvané také „trikfilmy“, dostaly na vrchol své oblíbenosti dnes, kdy realistický mluvený film všeobecně ovládl kinematografickou podívanou. Kreslené filmy představují romantickou složku kinematografické podívané. Pat Sullivan, Ubb Iwwerks, Walt Disney, Max i Dave Fleischer — všech těchto pět představitelů vývoje americké kreslené grotesky dostalo se teprve za doby zvukového filmu k takovým možnostem, o nichž dříve jen snili. Dříve vyráběli „kreslené dodatky“, které se přidávaly k nedosti dlouhým programům filmů hraných. Nyní teprve se produkce kreslených filmů stala docela samostatnou a jsou jí věnovány slušné sumy: Rozpočet Disneyovy produkce, jenž má svůj samostatný atelier, obnáší na příklad ročně skoro 20 milionů korun, za něž se zhotoví ročně 13 filmů černobílých a třináct trikfilmů barevných každý o průměrné délce 250 až 300 m. Jak nákladná je tato

výroba vám vysvitne, uvědomíte-li si, že každý z těchto 26 kreslených filmů běží v kinu jen necelých 10 minut, čili že celou onu dvacetimilionovou roční produkci Disneyových atelierů můžete shlédnouti v kinu asi za 4 hodiny. Čtyři hodiny filmové podívané, kterou vyrábělo 200 lidí celý rok ve skvěle vybavených a ideálně specializovaných atelierech.

Jak se to vlastně u takových bratří Disneyů nebo bratří Fleischerů v onom atelieru dělá, zdá se návštěvníku kina hotovou záhadou. Při tom výroba kreslených filmů nemá do sebe nic tajemného: tajemstvím je jen zjednodušení a racionalisování výrobního postupu. V zásadě je věc prostá. Na plátně v kinu přeběhne před divákem 24 obrázků za vteřinu, jejichž rychlé promítnutí za sebou dá iluzi souvislého pohybu. Těchto 24 obrázků vzniklo fotografickou cestou. Nakreslíme-li podobných 24 obrázků, rozkládajících pohyby jednajících osob, vyfotografujeme-li každý z těchto obrázků na jedno okénko filmu a promítneme-li je za vteřinu, vznikne nám stejně dojem souvislého pohybu.

Takový byl skutečně původní postup výroby trikfilmů: každá fáze pohybu se kreslila na nový obrázek i s celým pozadím. Na jednu krátkou kreslenou grotesku se potřebovalo asi 15.000 obrázků: to byla práce dvou let pro dobrého kreslíře.

Pozdější vývoj přinesl zjednodušení a zdokonalení. Oddělilo se pozadí se scenerií od jednajících osob. Jednající osoby se počaly vyrábět jako kloubovitě, v jedné ploše pohyblivé postavy. Tyto figurky se před fotografickou kamerou položily na namalované pozadí a fotografoval se na nich pohyb po pohybu, každý na zvláštní filmové okénko. Toto zjednodušení nebylo zdokonalením: figurky byly pohyblivé pouze v jedné rovině, pohyb do hloubky obrazu nebyl možný. Ctížádostiví nadšenci, kteří viděli v kresleném filmu budoucí umění, na toto usnadnění práce nepřistoupili. Zjednodušili si zhotovení filmu předně dělením práce: jiný navrhoval figurku a kreslil ji jen v několika charakteristických postojích, jiní vymýšleli komické situace, a film se vyráběl tak, že vedoucí umělci kreslili jen rozhodné a konečné fáze jednotlivých pohybů, přechod z jednoho pohybu do druhého pak přenechávali k detailnímu vypracování řemeslným kreslířům. Technicky si zjednodušili postup zejména tím, že místo na papír počali kreslit pohybuující se figurky na průhledné plochy celuloidu, takže je mohli libovolně klásti na samostatné pozadí, buď neměnné nebo pohybuující se.

Návštěva v atelieru kreslených filmů.

Navštívíme-li dnes některý z atelierů, v němž se vyrábějí kreslené filmy, budeme překvapeni tím, že se výrobní postup už skoro v ničem neliší od výroby filmů hraných. S je-

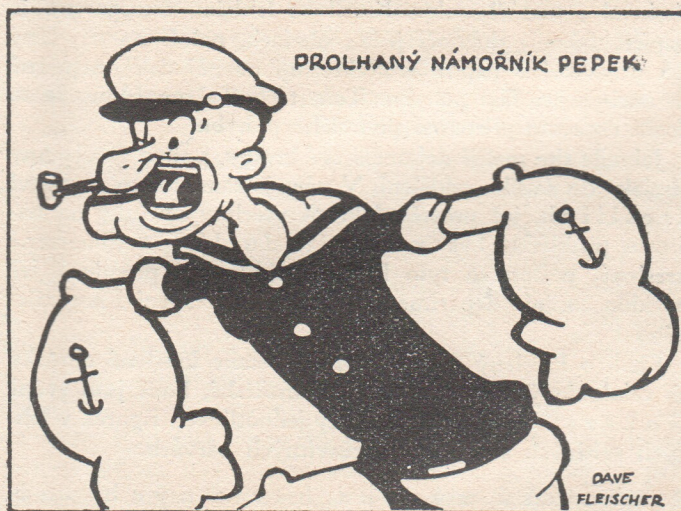
dinou výjimkou, že herci jsou nahrazeni kreslíři, není v produkčním procesu velkých odchylek.

Vznik kresleného filmu je dán zadáním dějové synopsy, v níž se ve formě souvislého novelistického vyprávění popisuje příběh, jež mají kreslené figurky ztělesnit. Tato synopsis buď přináší látku pro některou již existující

figurku, čili pro slavnou již star, anebo je vynálezem figurky nové. V tomto případě navrhuje příklad řadu kreseb s podrobnými studii fysiognomie této figurky, s náčrti jejích mimických detailů, s přesnou charakteristikou jejích vlastností. Neboť kreslená figurka musí přesně dodržet svou psychologickou linii jako živý herec, jež ztělesňuje nějakou postavu. Zejména u hotových již filmových figurek, jako u malé Betty s její půvabnou koketností, nebo u myšky Micky s její kurážnou odhodlaností, se dbá s velikou přísností na naprosto věrné dodržení psychologické linie.

Takto zadané náměty pročítají dramaturgové a probatovávají je s uměleckými šefy produkce na meetingu, v němž se sestavuje program produkce. Přijaté náměty putují do scenaristického oddělení, kdež profesionální scenaristé z nich vypracovávají scenaria. S nimi spolupracují speciálně angažovaní „gag-men“, to jest

lidé, kteří mají komické situační nápady. Z pečlivé spolupráce vyjde ze scenaristického oddělení hotové scenario příštího kresleného filmu, přesně již psané pro tuto techniku. Scenaristé, kteří se starají zejména o celkovou výstavbu historky a dodržení linie její „story“, mají po ruce jiné speciality, zvané v Americe „adapters“, kteří souvislý děj adaptují pro fotografickou techniku tím, že jej rozdělují na jednotlivé pasáže, výstupy a záběry („sequences“, „scenes“, „shots“).

Jakmile je dokončena práce na podrobném scenariu, na partituru příštího kresleného filmu, přechází do rukou výtvarníků. Výtvarná práce na filmu se rozděluje na dvě části: jedno oddělení přejímá práci na jednajících figurkách, druhé

oddělení zhotovuje malovaná pozadí „scenic department“). Kreslení figurek předchází opět schůze hlavních umělců: na ní si skicují charakteristické pohyby a postoje figurek, sami si přehrávají jednotlivé postavičky, aby si objasnili, co má na nich být typické, a aby tak současně zachovali jejich antropomorfní ráz. Pro speciální pohyby, jako je let ptáků, běh žirafy nebo pštrosa, chůze velblouda, plazení housenek nebo hadů, pořizují se jako studijní pomůcka skutečné filmové snímky těchto tvorů, studují se na řadě kopií rozkládané pohyby těchto tvorů, aby specifické jejich pohybování bylo zachyceno.

Když jsou tyto základní kreslířské typy prostudovány a jejich vlastnosti fixovány, svěruje se další práce třem různým druhům kreslířů. První z nich jsou tak zvaní „animators“. Najdeme je ve velkém atelieru sedící ve dvou řadách při stolech tak, aby mohli být v ustavičné spolupráci. Jejich úkolem je rozvíjet výtvarně v optické, viditelné formě

jednotlivé komické nápady scenaria. Oni ještě nerozkládají pohyb do desítek a do set jednotlivých fází, nýbrž naznačují jej pouze tak, jak se jeví na počátku a na konci každé jednotlivé akce.

Odtud přechází všechny jejich nákresy do dalšího sálu, v němž pracují tak zvaní „In-Betweeners“. Jejich úkolem je vypracovat do detailu všechny přechodné fáze jednotlivých pohybů a rozvésti je na množství jednotlivých obrázků. Pracují na stolech, opatřených zdola prosvícenými deskami z matného skla. Kreslí na lehkém, transparentním papíře. Jakmile dokončí jeden obrázek, položí na něj čistý list průsvitného papíru a překreslují na něj další, nepřetržitě se odchylovící fázi pohybu. Tato technika umožňuje, že se docílí naprosto přirozené plynulé pohybu.

Jakmile tito malíři dokončili své kresby, pošlou se všechny obrázky do dalšího oddělení. V něm je zaměstnáno množství kreslířek, jež prostě překreslí všechny obrázky na naprosto průhledné listy celuloidu. Jde-li o film černě kreslený, pošlou se tyto listy s příslušnými pozadími, jež pořídilo „scenic department“, ihned do oddělení fotografického.

Jde-li o kreslený film barevný, dostane kreslené obrázky na celuloidových listech oddělení malířské, kteří jsou zvaní „Inkers“. Tito kolorují obrázky jednotlivých figurek v lehkých svítivých a dokonale průsvitných barvách.

Prosaická výroba barevných snů

Takto bylo za dozoru vrchního uměleckého šéfa, režiséra filmu, zhotoveno v několika odděleních průměrně 10 000 kreseb, jež zachycují všechny potřebné pohyby jednotlivých figurek. Scenické oddělení, které odpovídá asi malířně velkému divadlu, dodalo zatím v téže době všechny potřebné dekorace, všechna pozadí pro rozvíjený děj. Obojí malby přijdou do oddělení fotografického.

V něm se pořizuje nejnudnější oddíl práce: automatické a naprosto monotonní nafilmování jednoho obrázku po druhém, naprosto mechanicky podle pořadových čísel. Fotograf, jenž pracuje za kamerou, upevněnou kolmo ve výši nad

vodorovným stolem, nemá možnost nejmenšího individuálního pojetí. Celý film je již hotov v rozložených obrázcích, jedinou povinností operátrovou je, zachytit všechny obrázky v bezvadných, správně exponovaných snímcích. Aby se dosáhlo potřebné svítivosti obrazů, prosvětlují se jednotlivé obrázky zdola. Práce postupuje tu velmi pomalu a velice zdatný operátor je s to natočit nejvýše 15 metrů filmu denně. Při filmování obrazů barevných užívá se dnes jako nejspěšnějšího technického procesu Technicolor.

Exponované filmy jdou do laboratoří. Barevné filmy jsou vyvolávány v absolutní temnotě a vteřinová odchylka způsobí již změnu v kvalitě barevných tónů. Po čtrnácti dnech práce v atelierech a laboratořích, zaměstnávajících 200 lidí, vychází po prvé před světlo promítacích přístrojů hotový kreslený film. Na rozdíl od filmu hraného, kde teď teprve nastoupí hlavní díl práce režisérovy, totiž sestřih filmu, přichází tu na svět film již naprosto hotový: jen některé délky se stříhem ještě korigují. Kreslený film je hotov — je však němý.

Hotový a němý film jde do synchronizačních sálů, kde přechází do rukou hudebního skladatele, v nichž je podkládána orchestrální hudba, a v nichž jednotlivé figurky dostanou své hlasy. Pro myšku Micky nebo pro Betty Boop jsou angažovány skutečné star, které vždycky mluví jejich part, jindy jsou zaměstnána celá kvarteta a celé herecké soubory pro zpívané nebo mluvené scény. Po dlouhém a únavném nazkoušení každého výstupu, při němž je třeba docílit naproste shody pronášených slov s hotovou kresbou, je zvuk přijat. Tak je sestřížen zvukový negativ. Laborať pak spojením obrazu a zvuku na stejný filmový pás dodá první obrazově-zvukovou kopii dokončeného díla. Jsme u konce procesu, film je připraven k premiéře.

Pro větší přehlednost jsme postup výrobní poněkud schematicovali, teď, na konci, bude čtenáři jasno, že často typická hudební skladba, jež je základem zvukového a kresleného filmu, předchází, a že kreslíři pracují hned od počátku tak, aby pohyby jednajících osob se přesně kryly s taktem hudby. Také text písní je dán už předem, a pohyby úst se kreslí přesně podle taktu a podle toho, jak to vyslovení úst vyžaduje. Rovněž při výrobě barevných filmů je ovšem již od počátku počítáno s barevnými efekty již při kresbě.

To je prosaické, neromantické, technické pozadí při filmování, oněch kouzelných barevných pohádek, které dnes všichni v kinu milujete. Proč je máte rádi a jaká je jejich podstata, toho si všimneme jindy.

dopisy

Chlad mocných

Vážená redakce!

Dokončiv svoji „Podzimní symfonii“ — byla to důkladná práce tří let — řekl jsem si: „Teď už bych mohl s klidem umřít, protože jsem splatil nejtěžší umělecký dluh svého života.“ Vzpomněl jsem v tomto díle z náležitěho odstupu svých bolestí i radostí, poklonil jsem se čarovné kráse jeseně usmírující a vyrovnávající.

Klid — mír — žádná — polemiky — a teď vidím, že chtěl nechtě musím se chopit péra, abych zkorigoval článek v posledním čísle týdeníku „Přítomnost“, s názvem Chlad mocných. Podivno, že pisatel s ním přišel téměř až čtvrt roku po premiéře mého díla. Není to snad v souvislosti s pre-

sidentským jubileem, anebo s programem desátého abonentního koncertu České filharmonie, jenž, jak známo, bude určen hlasováním abonentů?

Článek začíná pochvalnými slovy o díle a jeho provedení, ale hned na to vystrkuje čertovo kopýtko: „Autor „Podzimní symfonie“ si povzdechl ve třetí větě nad chladem mocných! obratem ruky z plurálu stává se singulár. Dohady: snad Ostrčil? — ministerstvo? — ne, kdosi řekl: „to bude prezident Masaryk. Řekl to klidně a lhostejně skoro. Zůstalo jen při té domněnce.“ Byla sice pronesena poznámka na obranu Novákovu — ale pisateli zalíbil se tento dohad, kterého se přidržel jako dokázaného fakta. Mentoruje pak všechny umělce — nespokojence, kterým se prezident Masaryk nezdá dost pozorným k jejich dílu nebo osobě. Poněvadž článek je adresován v první řadě mně, musím jej uvést na pravou míru.

Chci tlumočiti zde stesk nejen svůj, nýbrž i jiných, v tomto případě hudebních umělců na zmíněný chlad mocných. Tento stesk je adresován našim vládnoucími kruhům, kde zejména pro hudební naši kulturu, hlavně současnou, není vůbec zájmu. Za šestnáct let naší samostatnosti nevzniklo jistě tolik děl mimořádných, aby nebylo možno věnovati jim trochu pozornosti. Je-li při takové příležitosti na př. Smetanova síň naplněna do posledního místa, nepůsobí prázdná presidentská lóže právě potěšitelně ani na podiu, ani v hledišti. Stěžoval jsem si na to jednou při čaji na hradě sekčnímu šéfovi Sch. z kabinetní kanceláře, podotknuv, že samozřejmě nikdo nežádá osobní účast páně prezidentovu při kdejakém koncertě a při každé divadelní premiéře, ale že tam měl být alespoň při závažných událostech někým zastupován. Na námitku, jak by třeba on, člověk tak nepatrný, mohl zastupovati pana presidenta, odpověděl jsem: „Což nezastupuje každý venkovský kaplánek samého Pána Boha?“

Právě tak bílou vranou při událostech hudebních je někdo z kruhů ministerských, nejedná-li se o účast oficiální. Konstatují s potěšením, že takovou výzacnou výjimkou jest nynější ministr školství (nestržím-li za to výtku šplhounství?). I když umělec cele zaujatý vznikáním svého díla jistě remyslí, co kdo tomu řekne, přece jej upřímně potěší zájem a uznání mocných tohoto světa. Po premiéře mých pantomim bylo mi následujícího dne jedním ministrem dokonce písemně gratulováno. Tuto pozornost mi prokázal — Orazio Podrazzi, italský vyslanec.

Jinou bolestnou kapitolou je naše konservatoř. Před převratem měli jsme alespoň pronajatý celý činžovní dům kromě řady místností v Rudolfinu. Z Rudolfinu jsme byli — jak to říci — odstraněni, a celá konservatoř putovala do Emauz. Za šestnáct let naší samostatnosti nenašla se pro nás vhodná budova, nefuku-li aby byla postavena. Na brněnské výstavě soudobé kultury bylo mi opravdu do pláče před fotografiemi nádherných obecných, měšťanských, středních, odborných a j. škol za trvání republiky postavených. Nepomohly po dnešní den žádné konference, komise, petice, urgencye, články, interview, karikatury, ani se nikoho nedotklo, co si asi tak pomyslí distinguovaní umělci z ciziny při pramálo reprezentativním vstupu do našeho vysokého hudebního učiliště Na Slovanech. Sám jsem se jim nejednou jako rektor omlouval, když si mohli na chatrné dlažbě dvora vyvrknouti nohu.

Jak patrně, nevzpomínal jsem chladu mocných jen za sebe a dokonce už ne z nijaké uražené ješitnosti, ale za celou hudební obec, kterou tento chlad k naší vynikající hudební kultuře tolik sklíčuje.

Za sebe ještě: Odrážím již druhý pokus denunciacie u presidenta republiky, kterou se umělci život neobyčejně zpřijemňují. Až umru, bude asi autor této denunciacie psáti o mně v superlativech. Ale ať se má na pozoru! Přijdu ho v noci sražit!

1. III. 1935.

Prof. Vítězslav Novák.

Zlín a plánovitě hospodářství

Vážená redakce,

v „Přítomnosti“ vybral p. Eduard Maška několik vět z článku „Nový Spasitel“ v časopise „Zlín“, jenž obsahoval rozbor toho, co se nyní nazývá „plánovitým hospodářstvím“. Těchto vět použil jednak k polemice se závěry, jež „Zlín“ netvrdil, a jednak k svému vyznání víry, že člověk a lidstvo budou spaseni, jestliže hospodářství bude spravovat stát. S vírou diskutovat nelze, neboť víra o důkazy nestojí a také je nesháší. Avšak pan Maška kromě projevu víry položil v článku několik otázek, jež zní jako obvinění a jež si proto zaslouží kritického rozboru. Pan Maška praví:

„Především bych si dovolil několik otázek: Je to snad vinou plánovitě hospodaření, že dnes ve všech dílech světa vzrostly nezvyklou mírou hřbitovy prázdných, vybrakovaných, ubitých dílen a továren? Ze se prováděla „racionalisace“, která „plánovitě“ zapomínala na výrobu konsumentů? Ze se ve volné soutěži znehodnocovalo a ničilo národní jmění, nemluvě o životech jedinců, o jejich spokojenosti a zabezpečení jejich životního minima? Ze se páčila káva a pšenice, ničil chmel, mouka a ovoce? Ze se propouštěli dělníci po tisících a hodnota člověka klesla na pouhou statistickou jednotku? Ze cena reálných statků klesla, ale hodnota dluhů a úspor, což je vlastně totéž, stoupla? Ze lidé hladovějí uprostřed nadbytku? Ze každý šikovný peněžní spekulant může rozhoupat hladinu hospodářského života? Ze válka a vůbec jakékoliv ničení statků je nejideálnějším předpokladem konjunktury? Ze silní jedinci zlobí se na slabé, proč že si nedovedou opatřit kupní sílu, aby oni mohli dále „svobodně“ podnikat a holedbat se svou zdatností? — Nuže — toto vše zavinil kdo? Plánovitě hospodaření?“

Na všechny tyto otázky je jediná základní odpověď: a n o. Je to vina „plánovitě hospodářství“, že všechna tato zla, jak je pan Maška vyjmenoval, sužují lidstvo již přes 20 let. Jestliže však nemyslíme v šablonách a v kliché, jimiž se klouzá pouze po povrchu, pak shledáme, že t. zv. „plánovitě hospodářství“ je pouze výslednicí a závěrem sil, z nichž vyšlo.

Plánovitě hospodářství vzniklo z války, jako hlavní bojovný prostředek. Veškerá racionalisace při tom prováděná zapomínala „plánovitě“ na zájmy konsumentů, nehledíme-li k plánovitému zvyšování konsumu nábojů a granátů, jimiž válčící státy vysvozovaly lidstvo z bídý tohoto slzavého údolí. Plánovitě hospodářství válečné rozpoutalo produktivní síly Brazílie, Jáv, Kanady a Spojených států tak, že když po válce se před proudy jejich zemědělských výrobků evropské státy „plánovitě“ zamkly, musily je tito producenti pálit a házet do moře. Plánovitě hospodářství za války si ve zrychleném tempu (jednak pod tlakem státních příkazů a jednak pod přívalem státních objednávek) vybudovalo strojní zařízení, jimiž tyto příkazy a objednávky musilo vyříditi. Když nemohli pracovat lidé (jsouce zaměstnání zabíjením), musily pracovat více stroje. Plánovitě hospodářství snížilo člověka na pouhou statistickou jednotku, neboť tam, kde bylo zavedeno v nečistší formě, vzalo člověku i právo svobodného konsumu i právo pohybu s možností změnit své zaměstnání přechodem do jiného podniku a vystěhováním. Plánovitě hospodářství je vinno, že lidé hladovějí, pojidajíce nejméně dvakrát denně brambory, na př. i na Podkarpatsku, ač nedaleko lidé bez jejich dříví mrznou, ohřívající se kravským trusem, v nějž se proměnil přebytek obilí, jež tyto krávy musily sežrat atd. „Hospodářství“, podrobované po

dvacet roků diktátu státního plánování, není hospodářstvím svobodným — takovým je může nazvat jedině ten, kdo z hospodářství zná pouze slovo, hraje si s pojmy a nejde věcem na kořen.

Jediný světlejší (ale nepřilisi světlejší) záblesk lepšího hospodářského života a lepšího obslužení konsumenta životodárnými statky, objevil se v posledních dvaceti letech v krátké periodě alespoň poměrného návratu k hospodářství světovému v letech 1925—1929. Tehdy také byly — jak ukazují statistiky — nejnižší nezaměstnanost a nejvyšší konsum a nejvyšší mzdy.

Avšak lidstvo, jak ukazuje obchodní politika, měnová politika a politika pracovního trhu, se vrátilo po r. 1929 k vzájemné válce všech proti všem. Lidé, sevření v politických hranicích svých států a státek jako v obleženém městě, vymýšlejí prostředky, jak rozdělit to, co mají doma tak, aby udrželi holé živobytí (což je „plánovitě“ hospodářství těch menších), nebo jak vyrobit taková zařízení a nahromadit takové zásoby, aby to stačilo buď na poražení souseda, nebo na uhájení se před sousedem, kdyby zaútočil (což je plánovitě hospodářství těch větších). — Nikde na této zeměkouli nevidíme, že by toto hospodářství mělo na mysli něco pro ně tak málo důležitého, jako je konsument. Žádné o tom dosud nepodal nejmenšího důkazu. (Rooseveltovo hospodářství, jak on otevřeně říká, nespočívá na plánu, nýbrž na experimentu.)

Některé lidé vidí v tomto duševním stavu plánovitěho hospodářství nutné zlo, jakousi káznici a polepšovnu, jež je pro lidstvo trestem za to, že jednak nechce, nebo i nyní nedovede nalézt cestu k spolupráci. Nezapomněli dosud na příklad a zkušenosti století devatenáctého, které i při málo rozvinutém způsobu světové spolupráce vytvořilo obrovské statky civilizace a kultury a při nejmenším prakticky odstranilo nezaměstnanost a hlad širokých vrstev lidu. Z těchto skutečností odvozují, že stojí za to usilovati o dlouhou právní jistotu, o vzájemnou výměnu statků, o osobní svobodu pohybu, jež umožňuje proudění práce tam, kde je jí třeba (svobodný pracovní trh), neboť bez nich dnešní nezaměstnanost bude trvat ustavičně a lidé uvnitř států budou mezi sebe plánovitě rozdělovat jedině svou bídu.

Jiní lidé vidí očima své víry a touhy v „plánovitěm hospodářství“ státu „krok vpřed na vývojové linii lidstva a zároveň přípravu na další společenské reformy a úspěchy“, jak to píše p. Maška. Důkazy pro oprávněnost této víry a touhy podati nemohou, ba ani ne konečný plán pro „plánovitě hospodářství“ v Československu a nejméně už ukázat na prostředky a lidi, kteří by tento plán mohli dovésti provést.

Pan Maška zakončil svou polemiku proti „Zlínu“ heslem: „Budeme vždy proto, aby bylo raději svázané hospodářství, než aby byli svázaní lidé. Tak nám to přikazuje naše pojetí demokracie“.

Co však ukazuje dnešní skutečnost? To, že svázané hospodářství předpokládá a vede k svázání člověka, že jedno bez druhého je nemyslitelné, že jedno je součástí druhého. Rusko, Itálie i Německo mohou posloužit celou variací příkladů této svázanosti člověka, od nejtuzší, zakazující člověku pomocí zvláštního pasu a potravní knížky vzdáliti se ze svého města a továrny a jíti pracovat jinam, až po duchovní formu váza-

nosti, znemožňující kritiku, odlišnost názoru a projev jiného mínění a dožadující se mocí zákona i mocí hospodářské odvislosti, slepé poslušnosti a víry. Od svázaného hospodářství k projevům ustavičné tyranie je jenom krok, neboť není založeno na smlouvě, kontrolované třetím, nesúčastněným činitelem, nýbrž na moci, při níž jedna strana je prakticky bezmocná. (Jak mnoho „moci“ mají na př. miliony prostých vojáků změnit svůj osud, jestliže jsou v situaci, do níž ji přivedl neschopný armádní velitel? A co pomůže lidu odstranění hospodářského diktátora či skupinky diktátorů, kteří v provádění plánu zkrachovali a rozmřhali tak výsledky práce, případně i kapitálovou podstatu statisíců nebo milionů lidí?) Dosud si nikdo nedal tu práci, aby zjistil, jak úpadek svobodného badání, svobodné tvorby a právní jistoty nejen jmění, ale i života a osobní svobody, jdou ruku v ruce se svazováním hospodářství. V Československu, kde žijeme jako stát teprve necelých sedmnáct let, jsme dosud nepoznali to, co Angličané v šestnáctém století, kteří vynutivše si na samovládcí — králi (státu) „power of the Pocket“, položili základy i k dnešní demokracii i k dnešní síle Anglie.

Pan Maška vložil do článku „Zlína“, s kterým polemizuje, úplně jiné tendence a proto se dostal k závěrům úplně nesprávným. Oč šlo „Zlínu“ v článku, lze poznati z jeho závěru, který zněl:

„Západní člověk cítí — a má pro to v historii důkazy — že jemu i státu se dařilo nejlépe tehdy, když žili v poměru kontrahentů a když jejich vzájemné smlouvy (zákony) měly závaznou platnost pro obě strany a mnohaletou stabilitu. Dnešní západní člověk, žijící v pocitu právní nejistoty a ve strachu před vrchnostenskou libovůlí státu, jež se někdy nazývá „plánovitě hospodářství“ a jindy zase jinak, žije ve stavu pasivní resistance, ponechávaje starost o své hospodářské osudy tomu, kdo svázal jeho možnosti, aby se staral sám o sebe. Rozřešit jeho hlavní životní problém, znamená rozvazovat pomalu pouta, jež nám všem svazují ruce. Nejsou to malá pouta. Jmenují se na př.: svázaný oběh zboží (dovoz a vývoz), svázaný oběh kapitálů, svázaný trh práce (čili svázané vystěhovalectví). Západní člověk nabude své síly a své převahy ve světové konkurenci tehdy, když bude z těchto pout uvolněn, když nabude možnosti spolupráce v rámci světovém — ne když k ní přibudou ještě pouta další.“

Moderní stát, jakým chceme mít Československou republiku, nemá za úkol ani obstarávat pouhou funkci ponocného a strážníka, ani vykonávat funkci tyranu. Má střežiti práva a spravedlnost s celou svojí vahou, jak se k tomu zavázal ústavou, a udržovati mezi svým obyvatelstvem ducha a možnosti správné hry. Změnou pravidel, jež předepíšou hráčům každý krok a porušením, ba dokonce znemožněním objektivit u soudce, se nepozvednou ani úroveň hry, ani výkony.

A. Cekota,

redaktor časopisu „Zlín“.

DO HUMPOLCE, k firmě Prokop Skorkovský a syn, obrací se pozornost spotřebitelů dobrých vlněných látek pánských i dámských. Upozorňujeme na letáček jmenované firmy, přiložený k tomuto číslu našeho časopisu.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.